

Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca
Facultatea de Științe Politice, Administrative și ale Comunicării
Specializarea: Administrație Publică

EVALUAREA PROGRAMELOR ÎN ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ

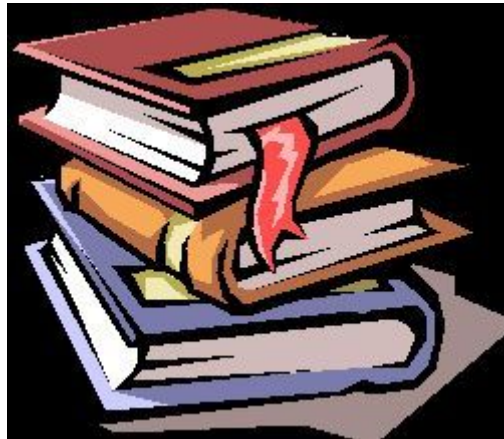
Conf. Univ. Dr. Raluca ANTONIE

2018

Evaluarea Programelor în Administrația Publică**CUPRINS**

Capitolul	Titlul	Pagina
	Introducere	4
	Obiectivele acestui curs	4
	Modul în care este conceput cursul	5
	Modul de abordare al cursului	5
I	Noțiuni teoretice ale Evaluării de programe	5
	Obiectivele Capitolului I	8
	I.1 Proiect, program, politică, performanță	9
	I.2 Evaluarea și Monitorizarea	12
	I.3 Evaluare sumativă versus evaluare formativă	19
	I.4 Evaluare reactivă versus evaluare prestabilită	21
	I.5 Sisteme de evaluare: evaluare centralizată, evaluare descentralizată	24
	I.6 Metode calitative de cercetare utilizate în evaluare	26
	I.7 Metode cantitative de cercetare utilizate în evaluare	38
	Răspunsuri și comentarii la întrebările din testele de autoevaluare	47
	Bibliografia Capitolului 1	49
II	Noțiuni practice ale Evaluării de programe	52
	Obiectivele Capitolului 2	52
	II.1 Metode de evaluare a programelor (I): evaluarea proceselor, evaluarea rezultatelor	52

II.2 Metode de evaluare a programelor (II): evaluarea nevoilor, analiza SWOT, analiza cost-beneficiu	54
II.3 Modele de evaluare a programelor	56
II.4 Evaluarea impactului social, principii ale impactului social	66
II.5 Designul indicatorilor, indicatori de context, indicatori ai programului, indicatori sociali, etc.	74
II.6 Etapele unei evaluări și principalele elemente legate de designul unei evaluări	79
Răspunsuri și comentarii la întrebările din testele de autoevaluare	85
Bibliografia Capitolului II	87
Bibliografie generală	88

Curs introductiv de Evaluarea Programelor în Administrația Publică

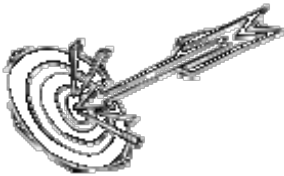
INTRODUCERE

Stimate Cursant,

Încă de la început doresc să îți urez bine ai venit la studiul cursului introductiv despre Evaluare de programe în administrația publică! Acest curs este unul interactiv, iar tipul de activități ce vor fi abordate în cadrul cursului sunt diverse: de la aplicații ale noțiunilor studiate în exerciții practice, la simulări legate de situații concrete din sfera administrativă. Vei avea libertatea de a-ți gestiona singur, fără constrângeri, modalitatea și timpul de parcurgere a cursului.

OBIECTIVELE CURSULUI

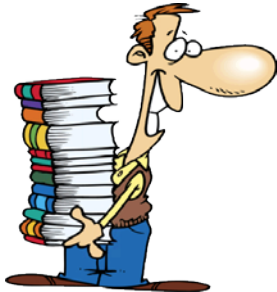
Principalele obiective ale *Cursului introductiv de Evaluarea Programelor în Administrația Publică* sunt:

După parcurgerea acestui curs, vei fi suficient de pregătit pentru următoarele:

- să explici utilitatea evaluării de programe în administrația publică
- să utilizezi o gândire riguroasă, științifică
- să prezinți principalele metode de evaluare
- să prezinți etapele evaluării programelor
- punerea în practică a cunoștințelor deprinse, necesare unui evaluator prin intermediul unei aplicații practice.

MODUL ÎN CARE ESTE CONCEPUT CURSUL

Cursul de Evaluarea programelor în administrația publică este organizat în două teme majore. Prima temă este organizată în șapte unități specifice, iar cea de-a doua, în șase astfel de unități.

Trebuie menționat faptul că pe parcursul semestrului vor exista două teste din materia parcursă anterior testării. Testele vor fi incluse în activitățile de seminar și vor cuprinde întrebări grilă (care vor viza explicarea unor concepte, exprimarea opiniei despre unele concepte din perspectiva unor situații concrete privind evaluarea, explicarea unor legături între conceptele / temele parcurse)

Resursele suplimentare de studiu constau în următoarele două cărți: Gârboan, Raluca - *Metode și tehnici de evaluare: impactul social al programelor*, Editura Accent, Cluj Napoca, 2006 și Șandor, Sorin Dan, *Analiză și cercetare în administrația publică*, Accent, 2004.

MODUL DE ABORDARE AL CURSULUI

Dacă din curiozitate ați răsfoit cursul, sunt sigură că ați remarcat faptul că acesta are o structură și un mod de așezare în pagină diferită de modul

Curs introductiv de Evaluarea Programelor în Administrația Publică

Noțiuni teoretice ale Evaluării de programe

de organizare a unor cursuri universitare tradiționale. Conceptul care stă la baza acestei abordări a cursurilor este studiul individual activ, completat cu un dialog la distanță cu tutorele, dialog mediat de mijloace de comunicare bidirecționale.

Este util să răspunzi cu consecvență la întrebările formulate în sarcinile de lucru, imediat după ce ai parcurs conținuturile tematice. În acest fel, îți este mult mai ușor să sintetizezi materia parcursă și să te pregătești pentru a răspunde la alte sarcini de lucru, la lucrările de verificare notate de tutore, precum și la evaluarea finală. Răspunsurile la aceste sarcini de lucru se găsesc la sfârșitul unității de învățare respective, în secțiunea *Răspunsuri și comentarii la teste de autoevaluare* și sunt asociate unui simbol grafic.

Teste și teme de control

- Pe parcursul semestrului vor exista două teste din materia parcursă anterior testării. Testele vor fi incluse în activitățile de seminar în sistem tutorial și vor cuprinde întrebări grilă (care vor viza explicarea unor concepte, exprimarea opiniei despre unele concepte din perspectiva unor situații concrete privind evaluarea, explicarea unor legături între conceptele / temele parcurse).
- Temele de control vor fi elaborate și predate de studenți pe parcursul semestrului (a se consulta calendarul disciplinei). Veți putea alege din mai multe teme propuse de titularul cursului, enunțate mai jos, detaliate la întâlnirile față în față.

Tema de control 1 – veți opta pentru una dintre cele patru propuneri de mai jos:

- Evaluarea programelor în contextul integrării europene.
- Realizați designul unei evaluări, specificând: elementele proiectului/programului, tipul, metoda și modelul de evaluare.

Curs introductiv de Evaluarea Programelor în Administrația Publică

-Benchmarking-ul.

-Evaluarea reactivă și cea prestabilită

Tema de control 2 – veți opta pentru una dintre cele patru propuneri de mai jos:

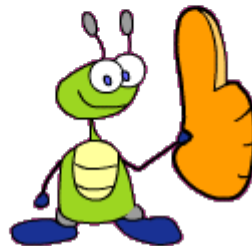
-Evaluarea unui proiect.

-Evaluarea unui program.

-Metaevaluarea

-Evaluarea impactului unui proiect.

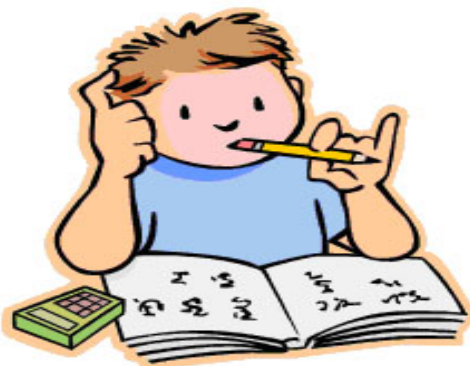
SUCCES

Capitolul 1

NOȚIUNI TEORETICE ALE EVALUĂRII DE PROGRAME

Cuprins	Pagina
Obiectivele Capitolului I	8
I.1 Proiect, program, politică, performanță	9
I.2 Evaluarea și Monitorizarea	12
I.3 Evaluare sumativă versus evaluare formativă	19
I.4 Evaluare reactivă versus evaluare prestabilită	21
I.5 Sisteme de evaluare: evaluare centralizată, evaluare descentralizată	24
I.6 Metode calitative de cercetare utilizate în evaluare	26
I.7 Metode cantitative de cercetare utilizate în evaluare	38
Răspunsuri și comentarii la întrebările din testele de autoevaluare	47
Bibliografia Capitolului I	49

OBIECTIVELE Capitolului I

Principalele obiective ale Capitolului I sunt:

- Cunoașterea diferitelor tipuri de evaluare;
- Prezentarea etapelor evaluării;
- Prezentarea relației dintre evaluare și management

I.1 Proiect, program, politică, performanță

Evaluarea de programe – explicitarea conceptelor

Studiul evaluării este relativ nou, îndeosebi în România. Una dintre primele înregistrări ale unei evaluări la nivel internațional este evaluarea eficacității terapeutice a sucului de lămâie în rândul marinarilor realizat de marina britanică în secolul al XVIII¹-lea.

Materia primă a evaluării

Materia primă a evaluării este constituită din *proiecte, programe și politici publice*. **Proiectele** reprezintă unitatea cu gradul cel mai scăzut de generalitate. Un proiect este efortul organizat de a pune în practică o idee. Desigur, ne referim în acest studiu mai ales la proiectele de dezvoltare socio-economică. Printre elementele esențiale ale unui proiect se numără: scopul, obiectivele, actorii implicați (inițiatori, beneficiari direcți și indirecti, finanțatori, etc.) activitățile, calendarul, resursele și efectele multiplicatoare.

Curs introductiv de Evaluarea Programelor în Administrația Publică

¹ Eficacitatea sucului de lămâie în combaterea scorbutului la marinari – comandat de marina britanică în secolul XVIII! Francezii pretind că au realizat prima cercetare de acest gen chiar mai devreme când armatele normande au realizat o evaluare privind eficacitatea relativă a diferitelor tipuri de arcuri în “Models for the evaluation of elearning”, http://wiki.ossite.org/index.php?title=Models_for_the_evaluation_of_elearning

Noțiuni teoretice ale Evaluării de programe

Proiectele pot fi inițiate și implementate de diferite entități printre care: instituțiile administrației publice, organizațiile non-guvernamentale și chiar firmele din sfera privată. De regulă proiectele reprezintă punerea în aplicare a obiectivelor specifice ale unor programe.

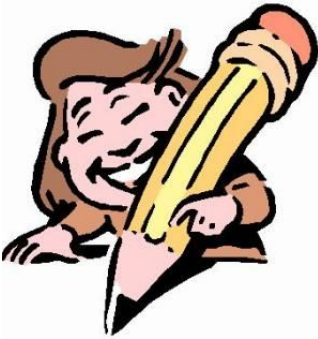
Programul este unitatea cu gradul de generalitate mai ridicat decât proiectul, însă cu o structură asemănătoare. Implementarea unui program se realizează prin implementarea mai multor proiecte, care detaliază și pun în aplicare unul sau mai multe dintre obiectivele programului.

Politica publică reprezintă unitatea cu gradul cel mai ridicat de generalitate, ce corespunde unei direcții strategice de acțiune într-un anumit domeniu. Un exemplu de *politică publică*, specifică administrației publice din România este dezvoltarea capacității administrative; un program subsecvent acestei politici este Modernizarea Administrației Publice Locale, iar unul dintre *proiectele* care pun în aplicare acest program este Evaluarea Programelor în Administrația Publică. Proiectul este impelmentat la nivelul unei primării și detaliază și aplică unul dintre obiectivele programului: creșterea responsabilității pentru cheltuirea banilor publici. Programele și proiectele pot fi finanțate de instituții ale administrației publice centrale și locale, de organizații internaționale (Uniunea Europeană, Banca Mondială, etc.), organizații non-profit și alte entități. De obicei, finanțatorul este cel interesat de rezultatele proiectului, de evaluarea îndeplinirii obiectivelor propuse. În numeroase cazuri, instituțiile publice co-finanțează sau sunt parteneri în proiectele de dezvoltare care afectează grupurile de oameni, comunitățile din raza lor de acțiune.

Mai mult, un **management performant** presupune organizarea activității instituțiilor publice pe bază de proiecte, pentru a fi mai ușor administrată, îmbunătățită, urmărită și verificată. Este o tendință susținută și încurajată în întreaga Uniune Europeană. Nevoia de evaluare în sistemul administrativ este în continuă creștere. Reforma administrației publice, dezvoltarea capacității administrative presupune dezvoltarea capacității de evaluare.

Noțiuni teoretice ale Evaluării de programe

Aceasta poate fi realizată prin crearea unui cadru legislativ, a unei capacități instituționale și prin dezvoltarea resursei umane în domeniul evaluării.

Test de autoevaluare

Scrieți răspunsurile în spațiile libere din chenar

Parcurgând informații referitoare la conceptele de proiect, program și politică, presupun că ați reținut unele aspecte interesante.

a) Care este principala diferență dintre proiect și program?

b) Ce presupune conceptul de management performant?

Răspunsurile și comentarii la întrebările din testele de autoevaluare le veți găsi la sfârșitul acestui Capitol.

I.2 Evaluarea și Monitorizarea

Definiții ale evaluării

Evaluarea proiectelor și programelor în administrația publică este o etapă specifică, extrem de utilă în planificarea și managementul proiectelor, o tehnică de cercetare și un instrument pentru realizarea politicilor publice, utilizat cu succes de către responsabili de managementul instituțiilor și al organizațiilor, de coordonarea proiectelor și a programelor derulate din fonduri publice sau private. Înalți funcționari publici, politicieni, manageri, directori de instituții și organizații, directori de programe și coordonatori de proiecte utilizează diferite modele de evaluare pentru a sesiza, în timp util, efectele intervențiilor pe care le implementează sau intenționează să le implementeze. Scopul este de a sesiza și a contracara la timp efectele nedorite asupra grupurilor de oameni, comunităților și societății, precum și pentru a încuraja elementele pozitive ale programelor și proiectelor. Mai mult, scopul implicit al **evaluării** este de a colecta sistematic informații despre rezultate, output și administrarea proiectelor pentru îmbunătățirea implementării și generarea unor decizii performante în viitor. Pe scurt, diferitele modele de evaluare sunt utilizate pentru a minimiza pierderile și a maximiza beneficiile intervențiilor asupra grupurilor sociale de mici sau mari dimensiuni.

De-a lungul evoluției sale, evaluarea a primit numeroase definiții. O sinteză a definițiilor **evaluării** date de diferite dicționare relevă anumiți termeni-cheie: determinarea meritului, a valorii, estimare, prețuire etc. Evaluarea de proiecte sau programe este strâns legată de sensul acestor termeni, fără a se rezuma însă la ei. În definițiile evaluării apar de asemenea ca o constantă o serie de elemente legate de metodologie.

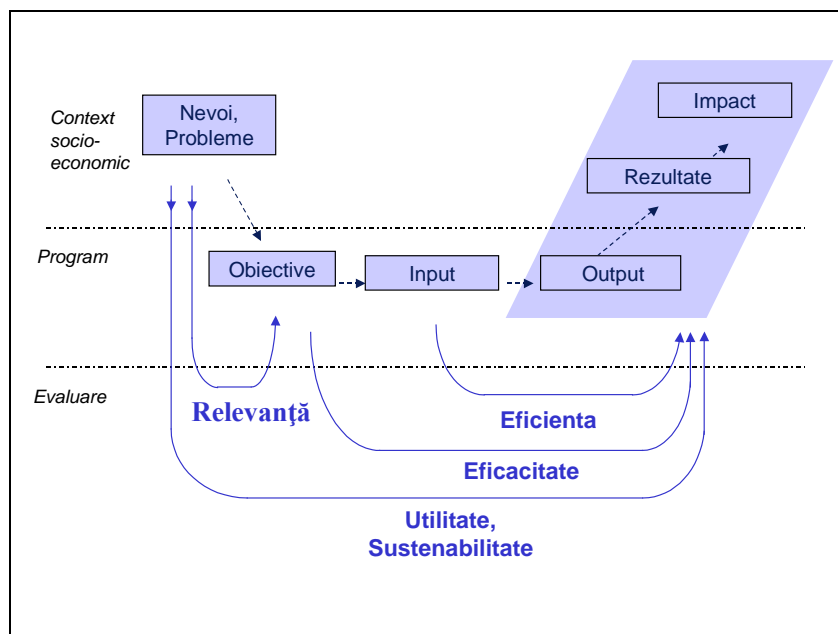
În cartea sa despre „Analiză și cercetare în administrația publică”, Dan Șandor descrie sintetic faptul că **evaluarea programelor** se referă la o analiză sistematică pentru

Noțiuni teoretice ale Evaluării de programe

a vedea măsura în care proiectele și programele au fost implementate conform intențiilor și și-au atins obiectivele.

Comisia Europeană propune cinci criterii relevante în **evaluare**: relevanță, eficiență, eficacitate, sustenabilitate și impact². Pornind de la acestea, putem defini evaluarea ca fiind procesul prin care, cu ajutorul unor metode și instrumente specifice, putem măsura gradul în care proiectele au obiective și rezultate relevante, resursele sunt consumate economic, pentru a atinge obiectivele propuse, dacă proiectul are șanse de a continua și după încheierea finanțării, măsura în care activitățile își ating grupul țintă și dacă impactul lor este resimțit pe termen lung.

Figura 1 . Principalele criterii de evaluare

Sursa: Tavistock Institute et al, *The Evaluation of Socio-Economic Development: The GUIDE*, 2003

Curs introductiv de Evaluarea Programelor în Administrația Publică

² www.evaled.info

Noțiuni teoretice ale Evaluării de programe

Relevanța se referă la măsura în care programul analizat reușește să răspundă nevoilor reale ale actorilor implicați. De asemenea are în vedere eventualele schimbări de context care ar putea avea ca rezultat anumite modificări în tipul nevoilor la care programul ar trebui să se adreseze sau schimbări în ierarhia acestora. Un program este relevant dacă pe tot parcursul implementării sale ține cont de aceste modificări de context, are flexibilitatea necesară de a se replia de câte ori este necesar pentru a răspunde nevoilor la care își propune să răspundă. Iar un program devine irelevant în momentul în care, pe parcursul existenței sale, eșuează în acoperirea nevoilor pe care-și propune să le acopere sau le acoperă în mod defectuos, raportat la planul inițial. Un aspect al relevanței este și necesitatea ca anumite programe să fie susținute din bani publici. Care sunt aceste programe? Care sunt motivele pentru care statul trebuie să se implice în implementarea sa? Sectorul privat sau non-profit nu a reușit să acopere nevoile actorilor implicați? De ce? Pentru a afla dacă un program este relevant și în ce măsură, trebuie apreciate toate aceste elemente.

Eficacitatea are în vedere măsura în care programele își ating obiectivele propuse. De asemenea, gradul în care rezultatele proiectului corespund nevoilor identificate în faza de design este o măsură a eficacității unui program.

Eficiența ia în calcul un aspect suplimentar, esențial în existența proiectelor și programelor: cel financiar. Mai mult, eficiența are în vedere și următoarele aspecte:

- Ar fi putut fi obținute aceleași rezultate cu mai puține resurse?
- Sunt costurile unitare prea ridicate?
- Chiar dacă obiectivele sunt atinse, este proiectul/programul prea costisitor pentru a putea fi continuat?

Noțiuni teoretice ale Evaluării de programe

Impactul reprezintă efectul net pe care un program îl produce. Datorită variabilelor externe, distorsionante, impactul unui proiect este greu de calculat cu exactitate. Este greu să diferențiezi efectul unui program într-un context socio-economic este extrem de complex. Totuși folosind metode adecvate este posibil, cu o marjă de eroare asumată să dăm răspunsul la următoarele întrebări:

- Ce schimbări au rezultat în urma programului?
- Există alte beneficii ale programului, alături de cele preconizate?

O altă accepțiune a impactului este aceea în care impactul prezintă efectele unui program pe termen lung.

Sustenabilitatea se referă la continuitatea programului după întreruperea finanțării din sursa inițială.

- Efectele programelor sau programele însele continuă după încheierea implementării?
- Pot fi identificate surse alternative de finanțare?

Sustenabilitatea dă, alături de celelalte criterii măsura performanței unui proiect sau program.

Alături de aceste criterii mai pot fi menționate și altele, la fel de importante pentru aprecierea performanțelor unui program. Cele la care ne vom referii în continuare sunt echitatea și implicarea comunității.

Echitatea se referă la aspecte precum: accesul la serviciile furnizate de proiect indiferent de: vârstă, sex, condiții materiale și sociale. De regulă sunt promovate proiecte care descurajează discriminarea de orice tip.

Participarea comunității este un alt criteriu de care se ține cont în evaluarea anumitor proiecte. Desigur, este vorba despre proiectele care permit aceasta.

Toate aceste criterii, alături de altele pe care nu le-am menționat, dar care pot fi la fel de

Noțiuni teoretice ale Evaluării de programe

importante, sunt utilizate în precesul de evaluare. Însă, în funcție de programul sau proiectul evaluat, se poate apela doar la o parte dintre acestea.

Pe lângă luarea în considerare a cât mai multe dintre criteriile enumerate, evaluarea ar trebui să fie analitică, sistematică, de încredere, orientată pe probleme sau pe utilizatori, în funcție de modelul de evaluare utilizat.

Cheia unei înțelegeri corecte este diferența între sistematic și continuu din care rezultă diferența între evaluare (sistematică dar secvențială- realizată în anumite momente din viața unui program) și monitorizare (proces continuu de colectare a datelor în timpul implementării unui program). La fel trebuie înțeleasă și definiția dată de N.C Allum, M.W. Bauer, G. Gaskell - *Quality, Quantity and Knowledge interests, Avoiding confusion in Bauer and Gaskell, Qualitative research*. “Termenul de **evaluare** se referă la activitatea de colectare, analiză și raportare sistematică a informațiilor care pot fi utilizate pentru schimbarea atitudinilor și pentru îmbunătățirea unui proiect sau program.”(Allum, 2000: 3)

Sintetizând, putem reliefa următoarele elementele esențiale ale unei **evaluări**:

- Evaluarea este un instrument util în managementul politicilor, programelor și proiectelor;
- Implică aprecieri pe baza unor criterii;
- Evaluarea este utilă în oricare dintre stadiile dezvoltării unui program:
 - În stadiul de design;
 - Înainte de implementare- evaluarea ex-ante;
 - În timpul implementării- evaluarea concomitentă;
 - Ulterior implementării- evaluarea ex-post;
- Evaluarea este un proces explicativ: pornește de la anumite întrebări pentru care găsește răspunsuri;

Noțiuni teoretice ale Evaluării de programe

- Este mai comprehensivă decât monitorizarea;
- Evaluarea este o activitate sistematică și implică analize științifice (colectarea de date, analiza lor, compararea lor pe baza anumitor criterii);
- Evaluarea stă la baza luării unor decizii în legătură cu programul evaluat : modificarea designului sau a modului de implementare. Deciziile se pot referi la continuarea, modificarea sau chiar stoparea programului.

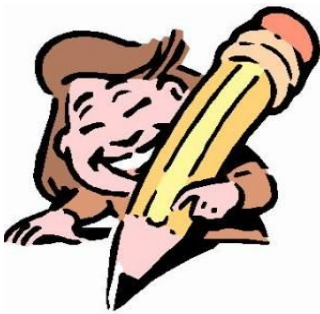
În opinia unuia dintre autorii clasici în domeniul evaluării, Michael Quinn Patton, “**Evaluarea** este colectarea sistematică de informații despre activitățile, caracteristicile și rezultatele programelor pentru a fi utilizate de anumite persoane cu scopul de a reduce nesiguranțele, pentru a spori eficacitatea și a lua deciziile oportune în legătură cu programele respective”(Michael Quinn Patton, 1997: 23). Această definiție, dacă nu este înțeleasă adecvat poate produce confuzii. Cheia unei înțelegeri corecte este diferența între sistematic și continuu din care rezultă diferența între evaluare (sistematică dar secvențială- realizată în anumite momente din viața unui program) și monitorizare (proces continuu de colectare a datelor în timpul implementării unui program).

Monitorizarea

Monitorizarea se referă la cuantificarea pe tot parcursul implementării proiectului sau programului a evoluției privind atingerea obiectivelor, consumarea resurselor, atingerea grupului țintă, cuantificarea sistematică a schimbărilor generate de implementarea programului sau proiectului. În urma monitorizării se poate sesiza în mod permanent raportul input – output, venituri-cheltuieli, activități planificate- activități realizate, grup țintă propus-grup țintă atins, înregistrându-se eventualele discordanțe. Evaluarea explică de ce respectivele discordanțe există (dacă există). Monitorizarea este descriptivă, în timp ce evaluarea este explicativă. Legătura dintre monitorizare și evaluare este foarte strânsă.

Noțiuni teoretice ale Evaluării de programe

Evaluarea nu poate fi realizată (sau poate fi realizată extrem de dificil), dacă nu există un sistem coerent de monitorizare. Acest sistem presupune de regulă un set de indicatori și un plan de monitorizare. De asemenea anumite resurse trebuie alocate procesului de monitorizare. De obicei, resursele umane pentru monitorizare sunt mobilizate din echipa de implementare a proiectului. Dar nu este exclus, mai ales în cazul unor proiecte de mari dimensiuni, ca monitorizarea să fie asigurată de persoane specializate din afara echipei de implementare a proiectului.

Test de autoevaluare

Scrieți răspunsurile în spațiile libere din chenar

Parcurgând informații referitoare la conceptele de proiect, program și politică, presupun că ați reținut unele aspecte interesante.

- a) Care este principala diferență dintre evaluare și monitorizare?

- b) Enumerați criteriile de evaluare propuse de Comisia Europeană.

Răspunsurile și comentarii la întrebările din testele de autoevaluare le veți găsi la sfârșitul acestui Capitol.

I.3 Evaluare sumativă versus evaluare formativă

Există numeroase criterii în funcție de care putem clasifica tipurile de evaluare: după scopul evaluării, după momentul de timp în care se desfășoară evaluarea, după unitatea de analiză, după poziția membrilor echipei de evaluare, etc.

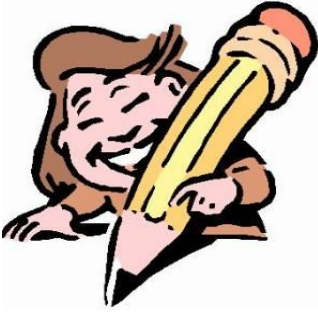
După scopul evaluării:

- a. **Evaluarea sumativă**, care analizează rezultatele la un anumit moment de la începerea programului cu scopul de a stabili performanța programului și de a estima valoarea sa
- b. **Evaluarea formativă** se face de obicei în timpul implementării (este o evaluare intermediară) cu scopul de a analiza situația și de a ușura îmbunătățirea programului.

Această terminologie a fost utilizată pentru prima dată de Michael Scriven, (1991), ulterior fiind preluată de toate sursele relevante în domeniu.

Robert Stake oferă în *Standards-Based and Responsive Evaluation* o definiție extrem de sugestivă a evaluării **sumative** și **formative**: “Când bucătarul gustă supa, este evaluare formativă, iar când oaspeții gustă supa, este evaluare sumativă” (Robert Stake, 2003: 52).

Robert Stake, evaluator de programe educaționale în Statele Unite ale Americii în perioada anilor '60-'70, este unul dintre primii susținători ai metodelor calitative în evaluarea programelor sociale. Stake percepe evaluarea ca serviciu și ca reflectare de valori.

Test de autoevaluare

Scrieți răspunsurile în spațiile libere din chenar

Parcurgând informații referitoare la conceptele de proiect, program și politică, presupun că ați reținut unele aspecte interesante.

- a) Oferiți o definiție evaluării sumative și formative.

- b) Care este principala diferență dintre cele două tipuri de evaluări?

Răspunsurile și comentarii la întrebările din testele de autoevaluare le veți găsi la sfârșitul acestui Capitol.

I.4 Evaluare reactivă versus evaluare prestabilită

Tot după scopul evaluării la Stake se regăsește și diferențierea între **evaluarea prestabilită**, recunoscută prin: afirmarea obiectivelor, utilizarea testelor obiective, utilizarea standardelor deținute de responsabilii programelor și a rapoartelor de tip cercetare și **evaluarea reactivă**, caracterizată prin următoarele elemente:

- Pune un accent mai mare asupra activităților unui program, decât asupra intențiilor sale.
- Răspunde necesităților publicului.
- Perspectivele valorice ale actorilor sunt luate în considerare în menționarea eșecurilor și a succeselor unui program.

Termenul “**reactiv**” (provenit din relația stimul – răspuns) asociat procesului de evaluare promovează ideea evaluatorului-stimul în contrast cu evaluatorul-răspuns. Unul dintre principalele dezavantaje ale evaluării **prestabilite** este faptul că cercetătorii (tradițional cantitativiști) se concentrează asupra unor variabile care nu pot fi controlate de management, prin aceasta pierzând din utilitate. Stimulii standardizați generați de evaluarea **prestabilită** s-au dovedit adesea mai puțin relevanți decât stimulii care apar spontan în cadrul programului (cum ar fi reacțiile actorilor, discuțiile ulterioare desfășurării unei activități, etc.).

Câteva trăsături esențiale ale evaluării **reactive** sunt: accentul pus pe observație și flexibilitate, preferința pentru metodele calitative și accentul pe îmbunătățirea practicilor locale.

Evaluarea **reactivă** are o serie de avantaje și dezavantaje. Printre avantaje se numără: relevarea unor variabile importante ale programului, încurajarea eforturilor de schimbare ale celor implicați într-un program, încurajarea creșterii controlului local. Totuși, “evaluarea **prestabilită**” ar trebui preferată evaluării reactive atunci când este important să știm dacă anumite scopuri au fost atinse, dacă anumite promisiuni au fost

Noțiuni teoretice ale Evaluării de programe

ținute și când urmează să fie investigate ipoteze sau aspecte predeterminate. ...ne putem aștepta ca măsurătorile prestabilite să fie mai obiective și mai de încredere.” (Shadish Jr., Cook, Leviton 1999: 283) În concluzie, trebuie avute în vedere ambele tipuri de evaluare în funcție de program.

Evaluarea **reactivă** are o serie de elemente comune cu evaluarea formativă, în timp ce evaluarea **prestabilită** se suprapune parțial evaluării sumative³.

Tabelul 1. Puncte comune între evaluarea reactivă și formativă pe de o parte și evaluarea prestabilită și sumativă pe de altă parte

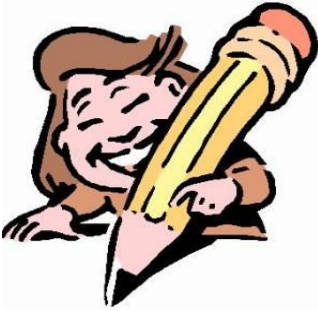
Evaluarea reactivă	<ul style="list-style-type: none">• Flexibilitatea metodologică• Preferința pentru metode calitative• Concentrarea pe activități• Accentul pe îmbunătățirea practicilor• Se realizează de regulă pe parcursul unui program	Evaluarea formativă
Evaluarea prestabilită	<ul style="list-style-type: none">• Preferința pentru metode cantitative• Concentrarea pe obiective și pe gradul de realizare a acestora• Se realizează, de obicei, la finalul unui program	Evaluarea sumativă

Caracterizată de anumiți critici ca fiind “atractivă superficial” (Shadish Jr., Cook, Leviton 1999: 317), distincția reactiv-prestabilit rămâne valabilă în teoria evaluării, deoarece elucidează anumite aspecte ale procesului de evaluare care, neconceptualizate rămân în penumbră: importanța flexibilității metodologice, utilitatea metodelor calitative, accentul care trebuie pus și pe activități, nu numai pe obiective etc.

Ambele sunt considerate relevante și utile pentru sectorul public.

Curs introductiv de Evaluarea Programelor în Administrația Publică

³ Este vorba de conceptele promovate de Michael Scriven.

Test de autoevaluare

Scrieți răspunsurile în spațiile libere din chenar

Parcurgând informații referitoare la conceptele de proiect, program și politică, presupun că ați reținut unele aspecte interesante.

- a) Enumerați 3 puncte comune ale evaluării reactive cu cea formativă.

- b) Enumerați 3 puncte comune ale evaluării prestabilită cu cea sumativă.

Răspunsurile și comentarii la întrebările din testele de autoevaluare le veți găsi la sfârșitul acestui Capitol.

I.5 Sisteme de evaluare: evaluare centralizată, evaluare descentralizată

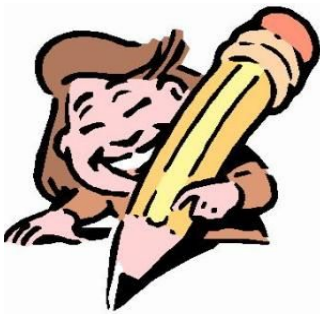
Problema care se ridică în cazul sistemelor de evaluare este un loc comun în problematica administrației publice: care este nivelul optim de centralizare/descentralizare în activitatea de evaluare a programelor. Ca și în cazul serviciilor publice, există avantaje și dezavantaje, fie că se optează pentru **centralizare**, fie că se alege **descentralizarea** ca model de organizare a sistemului de evaluare a programelor în România. În timp ce o centralizare excesivă imprimă lipsă de flexibilitate și induce lipsa discreției administrative, descentralizarea poate atrage după sine lipsa coerenței, utilizarea deficitară a metodologiei, etc. Din acest motiv se optează de cele mai multe ori pentru o soluție intermediară: **nici centralizare, dar nici descentralizare excesivă**. O atenție deosebită trebuie acordată nevoilor fiecărui domeniu de activitate. Chiar dacă inițial dezvoltarea unui sistem de evaluare este legată de un anumit minister, ulterior, trebuie analizată nevoia de evaluare și la nivelul celorlalte ministere. Mai mult, deși o atenție deosebită va fi acordată evaluării programelor cu finanțare europeană (PHARE, SAPARD, Fonduri Structurale, etc), nu trebuie ignorate și celelalte programe finanțate din surse interne, dar și din alte surse externe. Sistemul de evaluare va câștiga astfel în complexitate.

Irlanda este un exemplu în care au fost încercate ambele modele. **Modelul centralizat** a fost adoptat în intervalul 2000-2006. Activitatea de evaluare a fost organizată și coordonată de către Unitatea de Evaluare a Ministerului Finanțelor. În acest interval s-a asigurat o concentrare a eforturilor de evaluare pe programele operaționale. A fost o abordare consecventă și s-au semnalat costuri reduse. Un alt avantaj al sistemului **centralizat** de evaluare este faptul că Unitatea de Evaluare e exterioară Autorității de Management care implementează programul operațional respectiv. **Modelul descentralizat** a fost implementat în intervalul 1994-1999. Evaluarea reprezintă în

Noțiuni teoretice ale Evaluării de programe

această perioadă responsabilitatea fiecărei Autorități de Management responsabile cu un Program Operațional. Și această abordare are o serie de avantaje: permite Autorităților de Management să conceapă evaluările conform propriilor nevoi, iar acestea pot apela la Unitatea Centrală de Evaluare pentru expertiză tehnică.

Modelul propus pentru România de către specialiștii din Unitatea Centrală de Evaluare pentru perioada 2007-2013 este o combinație între modelul centralizat și cel descentralizat.

Test de autoevaluare

Scrieți răspunsurile în spațiile libere din chenar

Parcurgând informații referitoare la conceptele de proiect, program și politică, presupun că ați reținut unele aspecte interesante.

- a) Oferiți câte un avantaj pentru cele două tipuri de evaluare.

- b) Care este modelul de evaluare propus pentru România?

Răspunsurile și comentarii la întrebările din testele de autoevaluare le veți găsi la sfârșitul acestui Capitol.

I.6 Metode calitative de cercetare utilizate în evaluare

Selectarea unei metodologii pentru evaluarea unui proiect sau a unui program își pune amprenta asupra întregului proces de evaluare. De cele mai multe ori, selecția se făcea din rândul metodelor cantitative. Recent cercetătorii metodelor de evaluare au observat anumite limitări ale tehnicilor cantitative privind răspunsul care trebuia dat anumitor întrebări de evaluare. Tendința actuală este de a combina cele două abordări metodologice. Metodele calitative de colectare a datelor la care mă refer cu predilecție sunt: interviurile individuale, observația participativă și analiza documentelor. Toate acestea participă uneori la construcția unui studiu de caz.

Utilizarea metodelor calitative în evaluarea de programe

Prin utilizarea **metodelor calitative** în evaluarea de programe, se obțin o serie de descrieri ale organizării și funcționării programului, ale experiențelor pe care le au cei implicați în program. Scopul acestor descrieri este oferirea unei imagini despre programul respectiv. Prin utilizarea **metodelor calitative** se încearcă găsirea unui răspuns la următoarele tipuri de întrebări:

1. Cum funcționează programul?
2. Care este perspective participanților în programul respective? Cât sunt ei de mulțumiți cu desfășurarea sau cu rezultatele programului? Care este rolul fiecărui actor implicat? Care sunt principalele nemulțumiri și care sunt cauzele acestora?
3. Cum s-au desfășurat anumite activități ale programului?

Se urmărește descrierea tuturor aspectelor care pot fi relevante pentru înțelegerea unui program.

Din totalitatea informațiilor colectate prin interviuri, studii de caz, observații de teren, vor fi ulterior selectate pentru raportul de evaluare acele informații care oferă un răspuns pentru întrebările evaluării.

Observația

Observația este o metodă cu multiple avantaje în evaluarea de proiecte. Caracterul său non-invaziv este esențial în obținerea unor informații nedistorsionate, spre deosebire de cele obținute prin interviu sau prin sondajul de opinie unde efectul de dezirabilitate socială este mai pregnant.

Evaluatorul poate realiza observația și poate beneficia de informațiile culese prin această metodă în cursul participării în implementarea unui proiect, cu ocazia întâlnirilor și interacțiunilor ocazionate de derularea proiectului. Datele astfel obținute trebuie notate imediat, înregistrările fiind indicat să fie făcute într-un jurnal de observație care urmează a fi analizat ulterior. Acest tip de date pot fi extrem de utile în evaluările de proces. De asemenea, evaluatorul poate colecta o serie de date prin analiza activităților specifice unui program. În cursul interacțiunilor cotidiene, un număr de detalii aparent ne semnificative se pot dovedi ulterior ca fiind esențiale. Ele pot atrage atenția evaluatorului asupra unor aspecte care urmează a fi analizate formal ulterior. De exemplu, dacă în cazul evaluării activității unui centru de zi pentru copii proveniți din familii defavorizate, evaluatorul observă materialele didactice care se presupune că sunt utilizate zilnic în stare perfectă (neatinse, neuzate) își poate pune întrebări în legătură cu utilizarea efectivă a materialelor în timpul activităților zilnice. Dacă, în aceeași situație, evaluatorul observă o atitudine de mirare a copiilor care intră în sala de mese la vederea fructelor și a fețelor de masă, evaluatorul poate investiga ulterior condițiile în care copii iau masa de obicei, precum și dacă sunt hrăniți corespunzător.

În evaluarea programelor observația nu este folosită la adevărata sa valoare. O primă cauză este explicarea problemelor prin cauze sociale sau economice (de genul: sărăcia este datorată situației economice generale, salariilor mici, educației reduse, provenienței dintr-o familie cu mijloace reduse, etc.). În anumite cazuri astfel de explicații nu sunt suficiente, comportamentul putând fi cauza reală, iar pentru studiul comportamentelor observația este cea mai bună metodă.

Noțiuni teoretice ale Evaluării de programe

O a doua cauză este costul în timp și forță de muncă pentru a face suficiente observații referitoare la un grup mare de oameni sau la o comunitate. Cercetările efectuate pe astfel de teme durează perioade mari de timp, exact ceea ce lipsește de obicei într-o evaluare. Ca să dăm un exemplu, cercetarea unui clasic al observației, William Foot Whyte, *Street Corner Society: The Social Structure of an Italian Slum* (1943) a durat 5 ani!

Interviul individual

Interviul individual este cel mai adesea utilizat în evaluarea unor programe de mici dimensiuni, când sunt implicați un număr relativ restrâns de indivizi-cheie în implementarea unui program. Când utilizează acest tip de interviu, evaluatorul urmărește fie clarificarea modului de funcționare a programului, fie determinarea unor soluții pentru realizarea de schimbări în modul de funcționare (Chen, 2005: 79). Interviul individual este o încercare de a obține informații pentru evaluarea unui program prin intermediul unor întrebări și răspunsuri din cadrul unor convorbiri între evaluator și participanții într-un anumit program.

La baza interviului, fie că este individual, fie că este de grup, stă un ghid de interviu care precizează mai mult sau mai puțin exact întrebările care urmează a fi utilizate în cursul interviului. Spre exemplu, pentru evaluarea unui program al cărui obiect îl constituie un Centru de Zi pentru educarea copiilor preșcolari proveniți din familii defavorizate, putem recurge la un interviu semi-structurat. Interlocutorii vor fi părinții copiilor-beneficiari direcți ai programului. În acest caz, putem utiliza următorul ghid de interviu:

Noțiuni teoretice ale Evaluării de programe

Ghid de interviu utilizat în evaluare:

Ghid de interviu pentru evaluarea Centrului de Zi pentru educarea copiilor preșcolari proveniți din familii defavorizate

Vârsta interlocutorului _____

Sexul interlocutorului _____

Data _____

Bună ziua, numele meu este _____.

Scopul acestui interviu este să aflăm părerea dumneavoastră despre acest CZ unde vă aduceți zilnic copilul. Sunt interesat în special de problemele pe care le-ați întâmpinat și de recomandările pe care le aveți.

Dacă sunteți de acord, voi înregistra această convorbire, pentru a putea evita orice denaturare a conversației noastre. Tot ce vom vorbi aici rămâne confidențial, doar un rezumat al părerilor tuturor persoanelor implicate în program, fără referință la numele acestora, va fi făcut public.

Pentru început vă rog să ne spuneți dacă **aveți vreun copil care frecventează centrul de zi** și dacă da, **cum a fost ales copilul dvs. pentru programul Centrului de Zi?** (Notă: în funcție de răspuns se pot adresa alte întrebări pentru clarificare).

Aveți cunoștință să fi existat probleme în selecția participanților în program? (Notă: dacă da, se continuă cu întrebări cum ar fi: Care au fost acestea?, Știți de ce au apărut?, Cum au fost rezolvate? Sau Ce sugestii aveți pentru rezolvarea unor astfel de probleme?).

Cât de mulțumit sunteți de serviciile oferite? (Notă: se poate continua cerând detalii despre serviciile la care se referă, și poate fi utilizată o scală de la 1 la 10 pentru evaluarea fiecărui serviciu).

Curs introductiv de Evaluarea Programelor în Administrația Publică

Noțiuni teoretice ale Evaluării de programe

Care este programul zilnic al copiilor? (Notă: după ce se primește răspunsul se poate continua cu întrebări cum ar fi: Cum ați aprecia prestația educatorilor?, Cum apreciați comportamentul personalului auxiliar?).

Cum colaborați cu personalul angajat al Centrului de Zi? (Notă: se vor cere detalii și explicații; se poate continua seria întrebărilor cu: Ați participat la ședințele cu părinții? Cât de des? Dar la serbări? Ce alte activități implică participarea dumneavoastră?).

Ce credeți că nu este bun în programul centrului de zi? Notă: se vor cere detalii și explicații; se poate continua cu întrebarea Care sunt soluțiile pe care le propuneți pentru eventualele probleme?

Care ar fi elementele pozitive ale acestui program? De ce credeți acest lucru? (Notă: se va insista pe explicarea motivelor pentru care acestea au fost menționate).

Dacă ați mai avea un copil între 3 și 6 ani l-ați înscrie la Centrul de Zi?

Ce părere aveți despre întregul program? (Notă: se va insista pe aspectele care nu au apărut mai devreme în discuție).

Ce alte lucruri ar merita știute despre program? (Notă: se vor cere detalii și explicații).

Focus grupul (FG)

FG este un interviu structurat aplicat asupra unui grup special constituit cu ocazia interviului. Se folosește mult în domeniul marketingului, în care se urmărește aflarea opiniilor despre anumite produse sau servicii și pentru a completa anumite cercetări sociologice (pentru triangulare). O variantă este cea în care sunt convocați experți (metoda Delphi), în care se urmărește ajungerea la o soluție sau la evaluarea unor situații.

Principalul scop al FG este surprinderea cât mai detaliată a atitudinilor, credințelor, sentimentelor, experiențelor și reacțiilor respondenților într-o manieră mai puțin specifică celorlalte metode calitative de cercetare fie că este vorba de observație,

Noțiuni teoretice ale Evaluării de programe

interviu individual sau studiu de caz). Particularitatea FG este interacțiunea.

În comparație cu interviul individual, care intenționează cunoașterea atitudinilor individuale, FG agregă o multitudine de perspective și procese emoționale într-un context de grup.

Față de observație, FG poate furniza o cantitate mai mare de informații într-o perioadă mai scurtă de timp, economisind astfel resurse (timp, bani, personal). În timp ce în cadrul observației cercetătorul așteaptă ca lucrurile să se întâmple, în cadrul FG el conduce direcția investigației în sensul dorit, prestabilit prin ghidul de FG. În acest sens, FG nu este un eveniment spontan, ci organizat.

FG poate fi utilizat în etapele preliminare sau exploratorii ale unei evaluări, în timpul acesteia, pentru a valida opiniile obținute în interviurile individuale, și informațiile provenite din studiul documentelor sau ulterior implementării unui program pentru a evalua impactul sau pentru a da noi direcții de evaluare. FG poate fi utilizat ca metodă de evaluare de preferință în combinație cu alte metode de cercetare pentru verificarea validității evaluării.

Organizarea interviurilor FG necesită mai multe resurse și o mai bună planificare decât celelalte tipuri de interviu. Selectarea participanților, pregătirea și adunarea lor în locuri dotate cu toate dispozitivele tehnice necesare ia de obicei mult timp.

Numărul recomandat de persoane participante la FG este de obicei între șase și zece (MacIntosh, 1981), însă anumiți cercetători utilizează până la 15 persoane (Goss, 1996), pe când alții se opresc la patru (Kitzinger, 1995). Numărul grupurilor variază de asemenea, mergându-se de la câte o întâlnire cu cele câteva grupuri formate, (Burgess 1996), la mai multe întâlniri cu un singur grup până la mai multe întâlniri cu mai multe grupuri.

FG durează de obicei între o oră și două ore.

Sunt preferate locațiile neutre pentru a evita orice tip de dezirabilitate și asocierile cu influențele pozitive și negative pe care le-ar putea genera un anumit context. Dealtfel, FG utilizate pentru evaluarea unui program pot fi organizate într-o varietate de locuri: săli închiriate, săli de ședință (în care, eventual, subiecții ca grup pre-determinat se întâlnesc

Noțiuni teoretice ale Evaluării de programe

și cu alte ocazii, în timpul implementării programului) etc.

Selecția participanților pentru FG nu este nici ea un proces simplu. Dacă un grup e prea eterogen, sub aspectul genului sau al categoriei sociale sau ocupaționale, diferențele dintre participanți pot avea un impact considerabil asupra contribuțiilor acestora în cadrul FG. Deasemenea, dacă un grup e omogen din perspectiva anumitor caracteristici, diverse opinii sau experiențe ar putea fi omise. (Morgan 1988).

Odată ce profilul participanților a fost stabilit, următoarea provocare e reprezentată de localizarea lor. Recrutarea participanților poate necesita timp, mai ales dacă tema în discuție nu prezintă beneficii imediate sau nu este într-un alt fel atractivă pentru participanți. Acesta nu este însă cazul în evaluarea de programe, mai ales atunci când prin FG se testează satisfacția beneficiarilor față de un anumit program, sau în cazurile în care, programele sunt susținute de către anumiți finanțatori, iar actorii implicați și-au asumat obligația transparenței.

Odată ce întâlnirea a fost stabilită, rolul moderatorului devine esențial. El oferă informații și explicații clare în legătură cu scopul întâlnirii, îi ajută pe participanți să se simtă în largul lor și înlesnește interacțiunea dintre ei. În timpul întâlnirii moderatorul trebuie să anime dezbaterile prin întrebări deschise, prin provocarea participanților la a-și exprima opiniile. Rolul moderatorului se referă și la concentrarea continuă a atenției participanților asupra subiectului. De asemenea, moderatorul trebuie să asigure fiecărui participant șansa de a interveni și în același timp, moderatorii trebuie să evite manifestarea propriilor opinii (Kreuger 1988), pentru a nu influența anumiți participanți.

Moderatorul trebuie să posede calități deosebite de comunicare interpersonală, să fie un bun ascultător neprejudiciat și adaptabil. Astfel va fi încurajat un dialog deschis, interactiv, eficient.

Nivelul controlului impus de moderatorii depinde de tipul proiectului, de tipul și scopul evaluării. Dacă sunt implicați doi sau mai mulți moderatorii trebuie să existe un acord prealabil în legătură cu aportul fiecăruia. E recomandabil ca unul dintre moderatorii să supravezeze interacțiunea grupului, iar celalalt să ia notițe în legătură cu aspecte ale discuției care nu pot fi înregistrate, precum și cu opinii sau reacții care trebuie clarificate

ulterior.

În evaluarea de programe, metoda poate fi folosită în următoarele scopuri:

1. Să înțelegem de ce a apărut o anumită problemă în mediul din care sunt selectați participanții și în ce măsură programul respectiv o acoperă;
2. Pentru identificarea nevoilor recunoscute, dar și a celor latente și a satisfacției față de modul în care programul răspunde la așteptările lor;
3. Găsirea unor posibile soluții pentru eventualele probleme ale programului;
4. Pentru a afla posibilele reacții față de anumite soluții propuse de diferiții actori implicați în program;
5. Aflarea atitudinilor față de anumite instituții sau programe sau a încrederii în acestea.

În evaluarea unui program, pot fi utilizate mai multe focus grupuri, rezultatele fiind ulterior corelate. Este chiar recomandabil ca în momentul în care avem de a face cu grupuri eterogene pe care vrem să le studiem, să construim mai multe focus grupuri. Este bine să evităm să reunim în același grup șefii și subordonații, persoane cu mai multă educație și persoane mai slab educate, etc. pentru că diferă modul în care se pun problemele, există sentimente de teamă sau respect care pot împiedica prezentarea unor puncte de vedere. De asemenea, populația studiată poate fi împărțită și pe fațete ale problemei studiate. De exemplu, dacă dorim să vorbim despre educația contraceptivă în rândul tineretului ar fi bine să vorbim separat cu băieții și fetele.

Metodele de colectare a informației cel mai des întâlnite în cazul evaluării programelor, precum și tipul de informații obținute pot fi descrise astfel:

Noțiuni teoretice ale Evaluării de programe

Tabelul 2. Metode de colectare a informației

Surse de date	Descriere	Informații obținute
Arhive: - Recensământ - Indicatori statistici - Baze de date ale instituțiilor - Alte cercetări	Date deja existente aflate în arhivele instituțiilor publice sau private	Date cantitative care ne ajută să aflăm care este starea actuală de fapt; pot apărea și indicații ale unor anumite nevoi
Comunicare non-interactivă: - Sondaje de opinie - Surse cheie - Tehnica incidentului critic - Grup Delphi	Aceste tehnici utilizează forme sau protocoale structurate, o varietate de scale și de modalități de răspuns	Date calitative: valori, percepții, opinii, observații, judecăți de valoare
Comunicare interactivă: - Forumuri cetățenești - Tehnica grupului nominal - Focus grupuri	Aceste tehnici presupun un număr mai mic sau mai mare de persoane implicate în diferite grade de interacțiune	Date în principal calitative: opinii, judecăți ca expert; percepții și perspective de grup, valori și importanță a nevoilor; Consens asupra scopurilor sau acțiunilor; Informație asupra cauzelor; Decizii asupra priorităților

Sursa : Adaptare după Belle Ruth Witkin, James W. Altschuld, (1995) *Planning and Conducting Needs Assessments. A Practical Guide*, Sage Publications, p. 48 în Șandor, Sorin Dan (2005) *Analiză și cercetare*, Cluj-Napoca, Accent, p.54

Noțiuni teoretice ale Evaluării de programe

În practică se folosesc cel mai des sondajele de opinie în rândul beneficiarilor, acestea fiind percepute ca fiind mai profesionale și mai ușor de administrat. Din păcate instrumentul folosit, chestionarul, este lipsit de finețe și rezultatele obținute nu sunt întotdeauna cele mai bune. De asemenea, este greu să surprinzi nevoile latente (care nu au fost conștientizate încă) printr-un sondaj.

De aceea este preferabil ca în limita timpului, a banilor și a personalului pe care le avem la dispoziție să încercăm să îmbinăm cât mai bine cât mai multe dintre metodele menționate mai sus.

Analiza documentelor

Analiza documentelor este sursa de informații cel mai adesea exploatată de către evaluatori mai ales din motive de economie de resurse: timp, bani, personal. În cadrul procesului de evaluare, analiza documentelor se poate referi la analiza rapoartelor, evidentelor contabile și nu numai, a planurilor anuale, a tuturor detaliilor legate de un anumit proiect sau program. Proveniența documentelor poate fi diversă: organizația finanțatoare, implementatoare, contractantă sau subcontractantă.

Marele avantaj este faptul că datele sunt deja adunate, nu mai este necesară organizarea unui sondaj de opinie, sau a altor metode de colectare a datelor.

Una dintre problemele care apar în cazul utilizării metode de analiză a documentelor este faptul că ele nu conțin întotdeauna totalitatea informațiilor necesare legate de rezultatele unui proiect sau program. Tocmai de aceea, în cadrul unui proces de evaluare, este necesară utilizarea mai multor metode de colectare a datelor. Informațiile obținute din analiza de documente pot fi completate prin utilizarea interviului, observației și chiar a chestionarului acolo unde este necesar.

Documentele unui program trebuie privite critic, din punctul de vedere al informației conținute. O atenție deosebită trebuie acordată atât cantității informației, cât și calității acesteia. Harry P. Hatry oferă o clasificare a principalelor probleme care pot

Noțiuni teoretice ale Evaluării de programe

apărea în procesul de analiză a documentelor și a metodelor de ameliorare a acestora (Tabelul 3).

Tabelul 3. Clasificarea principalelor probleme care pot apărea în procesul de analiză a documentelor și a modalităților de ameliorare a acestora

	Problema	Modalități de ameliorare
1.	Date lipsă sau incomplete	<ul style="list-style-type: none">• Cercetarea documentației conexe• Intervievarea personalului implicat în program pentru acoperirea a cât mai multe lipsuri.• Reevaluarea obiectivelor și intențiilor evaluării (eventuala modificare sau anulare a unora dintre ele)• Excluderea datelor lipsă sau estimarea cât mai exactă a valorilor lipsă
2.	Date disponibile într-o formă extrem de agregată	<ul style="list-style-type: none">• Cercetarea înregistrării datelor, dacă acestea există și sunt disponibile• Realizarea unor colecții de date noi, originale• Renunțarea la datele detaliate care nu sunt disponibile
3.	Date care nu sunt comparabile	<ul style="list-style-type: none">• Realizarea , acolo unde este posibil, a operațiilor prin care datele pot deveni comparabile• Concentrarea atenției asupra procentelor și mai puțin asupra valorilor absolute.• Renunțarea la aceste date, atunci când problema este insurmontabilă.

Sursa: Joseph S. Wholey (Editor), Harry P. Hatry (Editor) și Kathryn E. Newcomer (Editor) (2005), *Handbook of Practical Program Evaluation* 2nd Edition, p.398

Noțiuni teoretice ale Evaluării de programe

După colectarea tuturor informațiilor relevante se recurge la clasificarea acestora și stabilirea categoriilor necesare pentru a oferi un răspuns cât mai clar și în același timp comprehensiv pentru întrebările evaluării. De exemplu, una dintre aceste întrebări se poate referi la satisfacția beneficiarilor față de un anumit program. Pentru început se adună toată informația necesară, urmând ca aceasta să fie subdivizată în categorii, modele și teme care o fac mult mai accesibilă, ușor de înțeles și de utilizat. Evaluatorul începe, de obicei prin lectura materialelor adunate (interviuri, studii de caz, observații de pe teren), și prin atașarea de note pe marginea acestora (Wholey, Hatry, Newcomer, 2005).

Test de autoevaluare

Scrieți răspunsurile în spațiile libere din chenar

Parcurgând informații referitoare la conceptele de proiect, program și politică, presupun că ați reținut unele aspecte interesante.

a) Care sunt principalele metode de cercetare calitative? Menționați și instrumentele de cercetare utilizate pentru fiecare în parte.

b) Care este scopul folosirii acestor metode de cercetare calitative?

Răspunsurile și comentarii la întrebările din testele de autoevaluare le veți găsi la sfârșitul acestui Capitol.

I.7 Metode cantitative de cercetare utilizate în evaluare

Conjuncția copulativă „și” din „Ancheta sociologică și sondajul de opinie” (Rotariu și Iluț, 1997, 2001) atrage atenția asupra unor deosebiri între ancheta sociologică și sondajul de opinie, chiar dacă anumiți cercetători tind să pună semnul egalității, echivalenței și chiar al identității între cele două noțiuni. Diferențele între o anchetă sociologică și un sondaj de opinie sunt ilustrate cât se poate de clar în cartea profesorilor Traian Rotariu și Petru Iluț (*Ancheta sociologică și sondajul de opinie: teorie și practică*). Se remarcă astfel existența a cel puțin șapte note distinctive între cele două forme de cercetare:

1. O primă caracteristică specifică a **sondajului de opinie** spre deosebire de *ancheta sociologică* se detașează din semnificația termenului la nivel semantic. *Sondajele de opinie* au în centru pe de o parte *sondajul*, iar pe de altă parte *opinia*. Termenul *sondaj* este sinonim cu sintagma *cercetare selectivă*, iar sensul să se poate reduce în mod strict la operația de selectare a indivizilor care urmează a fi chestionați (Rotariu și Iluț, 2001: 52). Aspect prin excelență subiectiv al realității sociale, prin opinie se înțelege o stare sau o predispoziție mentală față de un anumit referent (Șandor, 2005: 58). Opinia are la bază diverse credințe, valori, atitudini, sentimente și aprecieri personale ale celor care o exprimă. De multe ori, *sondajul de opinie* este utilizat interșanjabil cu sintagma *sondaj de opinie publică*. Dan Șandor prezintă un model al formării și manifestării opiniilor în sfera publică, și mai concret în sistemul administrativ și politic (Șandor, 2005: 59):

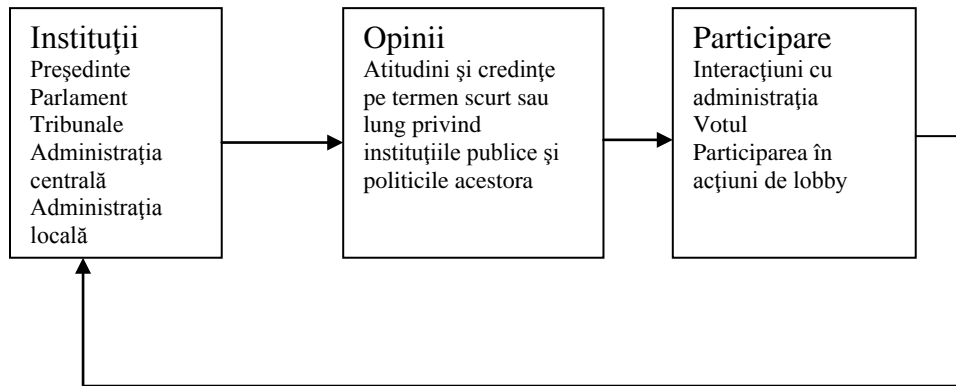

Figura 2. Nivelul de manifestare al opiniilor în sistemul administrativ și politic. (Sursa: Sorin Dan Șandor, (2004), *Analiză și cercetare*, Cluj-Napoca: Accent, p.59, adaptare după Robert G. Lehnen, *American Institutions, Political Opinion & Public Policy*, Dryden Press, 1976, p. 32)

Detaliind noțiunea de opinie publică, sunt subliniate trei aspecte fundamentale: intensitatea opiniei, importanța subiectului, și stabilitatea opiniilor (Șandor, 2005: 59). Aceste elemente dau măsura în care opinia publică este relevantă. Opinia publică este însă considerată complexă și greu de definit operațional (Rotariu și Iluț, 2001: 52).

1. O altă caracteristică specifică a sondajului de opinie în comparație cu ancheta sociologică este specificul problemelor cercetate. În cazul sondajului de opinie publică, problemele sau temele abordate au un caracter de interes general (opțiuni politice, atitudini față de probleme instituționale, etc.), pe când ancheta sociologică poate fi centrată pe probleme care preocupă un grup mai restrâns (e.g. beneficiarii unui program sau proiect, o anumită categorie ocupațională, etc). Din acest motiv, în evaluarea de programe vom vorbi mai degrabă de anchetă sociologică decât de sondaj de opinie.

2. Sondajul de opinie este o subspecie a anchetei sociologice, care se remarcă printr-un puternic caracter descriptiv. De cele mai multe ori, sondajele de opinie nu stau la baza unor cercetări explicative.

3. Spre deosebire de anchetă, sondajul de opinie necesită, de regulă, un timp mai scurt de desfășurare. Întrebările din chestionarele folosite sunt de cele mai multe ori clar structurate și relativ simple. Eșantioanele selectate asigură o reprezentativitate rezonabilă pentru evaluările cu caracter general urmărite. Ancheta sociologică, dimpotrivă, necesită un timp mai îndelungat de organizare și desfășurare, întrebările din cadrul chestionarului specific anchetei pot fi structurate, semistructurate și chiar nestructurate, iar eșantionarea se face după proceduri mai complexe.

4. Rezultatele sondajului sunt prezentate într-o formă ușor accesibilă.

Ancheta sociologică are următoarele caracteristici (Hyman, 1973): presupune un număr mare de cazuri, selectarea acestora trebuie făcută după criterii riguroase de eșantionare; datele trebuie colectate în situații normale, cât mai apropiate de viața de zi cu zi; colectarea se face în conformitate cu proceduri standardizate iar datele sunt într-o formă măsurabilă cantitativ, cea mai simplă fiind prezența sau absența unui atribut.

În evaluarea de proiecte și programe pentru administrația publică cel mai adesea este utilizată **ancheta sociologică**. Aceasta poate avea ca populație statistică cetățenii-clienți ai unei anumite instituții (administrația financiară, poliția, cu sistemul educațional, etc.), beneficiarii unui program sau proiect. Populația statistică poate consta și în membrii unei unități administrativ-teritoriale sau ai unui grup dintr-o anumită comunitate, țintă a unor intervenții susținute din bani publici.

Toate acestea de mai sus sunt mai mult problematice din care pot fi puse întrebări. Putem pune întrebarea într-un mod apropiat de formularea propusă sau pentru fiecare dintre ele putem formula mai multe întrebări, astfel încât să înțelegem mai bine fenomenul.

Sondajul de opinie este utilizat ca sursă principală de culegere a datelor în 22.5%(9) din cazuri(Tabelul 1), ca metodă secundară în 25%(10) din cazuri(Tabelul 2), iar ca metodă terțiară, tot în 25%(10) dintre cazuri dupa cum reiese din Tabelul 3.

Tabelul 4. Metoda terțiară de cercetare utilizată în evaluările realizate de Banca Mondială

	Frecvența	Procentul
analiza doc	10	25,0
sondaj	10	25,0
interviu ind	4	10,0
focus group	6	15,0
Delphi	8	20,0
observația	2	5,0
Total	40	100,0

Dacă prin **analiza documentelor** este încurajată utilizarea datelor deja existente, din motive de economie și eficiență, analiza va evidenția de cele mai multe ori carențe în datele avute la dispoziție ca o consecință a unor studii anterioare. Datele obținute prin sondajul de opinie aplicat în cadrul studiului de impact trebuie interpretate prin prisma și în contextul datelor regăsite în arhive, datelor provenite din recensăminte și al celorlalte date statistice existente.

Scopul unui astfel de sondaj ar fi :

1. să verifice valabilitatea datelor obținute inițial, pe un eșantion mai larg și mai reprezentativ
2. adresarea unor întrebări în legătură cu probleme care nu au fost abordate anterior

Astfel se obțin date predominant cantitative (legate de nivelul de angajare a forței de muncă, sursele de venit).

Dacă se utilizează sondajul de opinie, trebuie avute în vedere următoarele elemente:

- utilizarea întrebărilor potrivite
- construcția eșantionului
- alegerea celor mai relevante tehnici de analiză a datelor

Întrebările ar trebui să se concentreze pe problemele sociale cu care are legătură proiectul. Trebuie să existe o legătură directă între variabilele cu ajutorul cărora se măsoară impactul și întrebările chestionarului. Numărul și conținutul întrebărilor trebuie să se plezească pe importanța relativă a variabilelor. Accentul trebuie pus pe claritatea formulării întrebărilor. Încă din această etapă, o importanță semnificativă o are influența variabilelor externe. Validitatea concluziilor depinde de măsura în care poate fi anticipată și controlată influența acestora. Claritatea și relevanța întrebărilor, precum și ordinea în care întrebările sunt prezentate poate avea un impact semnificativ asupra validității analizei. Problema variabilelor externe și a oportunității întrebărilor poate fi rezolvată prin pre-testarea instrumentului. În acest context, unii cercetători vorbesc despre procesul de clarificare sau de curățare a instrumentului. Înainte de a începe construcția unui chestionar în vederea utilizării lui pentru evaluarea impactului social al unui proiect sau program, specialistul în științe sociale trebuie să țină cont de două realități: realizarea unor cercetări noi presupun, de regulă mult timp, și în al doilea rând, este recomandabilă utilizarea cercetărilor anterioare. Studiile cantitative trebuie corelate cu tehnicile inductive de analiză a informației existente, cu analiza informației calitative și cu observația.

Analiza statistică a informației cantitative

Nivelul de măsură a caracteristicilor utilizat (nominal, ordinal, interval sau raport) va determina tipul instrumentelor utilizate pentru măsurarea variabilelor. Pentru

Noțiuni teoretice ale Evaluării de programe

că marea parte a caracteristicilor măsurate în științele sociale sunt nominale, sunt utilizate, de obicei, metode de analiză statistică elementare referitoare la asociere și semnificație. Și pentru evaluarea impactului social (EIS) metodele descriptive predomină, în defavoarea celor inferențiale. Unde este posibilă aplicarea unui chestionar, se poate recurge la metode de analiză statistică mai sofisticate.

Anumite informații de natură cantitativă vorbesc de la sine. Este cazul în care un grup de participanți într-un anumit proiect obțin o creștere semnificativă a veniturilor în comparație cu un grup de control comparabil. În alte cazuri, pentru a ajunge la concluzii pertinente este necesară o analiză statistică sofisticată. Teoretic limitele de încredere între care pot fi păstrate prin analiza statistică ar trebui să arate cât sunt de pertinente rezultatele. La nivel practic erorile sistematice nedetectate la nivelul datelor pot depăși cu mult incertitudinile luate în calcul. Rezultatele vor mima rigura științifică, fără a o atinge. Totuși, tehnicile pur calitative pot avea un grad ridicat de subiectivitate. O comparație între tehnicile calitative și cantitative este adesea necesară. La fel cum pot ajuta la explicarea rezultatelor, inconsistențele evidențiate prin triangulația rezultatelor generate prin diferite metode de analiză pot ajuta și la identificarea erorilor sistematice și a unor false interpretări care altfel ar trece neobservate.

Acolo unde potențialul pentru erori sistematice este ridicat, metodele cantitative care presupun analize statistice sofisticate pot avea un raport cost-eficiență mai scăzut, iar în final să fie mai puțin relevante decât o combinație a unor metode cantitative și calitative mult mai simple. Pentru a determina cât de mare și cât de semnificativ este impactul unui proiect, cel mai important lucru este formularea întrebărilor semnificative, implicarea persoanelor potrivite, inclusiv a evaluatorilor potriviți.

Studiu de impact care utilizează analiza statistică

Copestake coordonează în anul 2000 *Studiul de impact a microcreditelor asupra sărăciei în Zambia*. Acest studiu a avut la bază trei surse de date :

- Un sondaj de opinie cu un chestionar aplicat pe un eșantion din participanții la program .
- Un al doilea sondaj de opinie cu un chestionar aplicat pe o populație mai largă de firme și gospodării.
- Un set de focus-group-uri calitative în cascadă.

Analiza programului a avut trei scopuri:

- Identificarea caracteristicilor primitorilor de credite (gen, nivel de sărăcie, vechimea afacerii) pentru a estima nivelul atins de program
- Identificarea și estimarea impacturilor directe ale împrumuturilor asupra debitorilor, asupra afacerii lor și asupra gospodăriilor acestora
- Identificarea efectelor indirecte ale programului

Studiul de impact a comparat datele obținute din sondajul aplicat participanților cu datele furnizate de trei surse secundare:

- Un sondaj de opinie oficial pentru determinarea nivelului actual al sărăciei în raport cu limita sărăciei calculată în funcție de consum
- Un studiu participativ de evaluare a gradului de urbanizare și un sondaj de opinie național aplicat pe întreprinderi mici și mijlocii

Unde a fost posibil chestionarul utilizat pentru studiul eșantionului participant în program a preluat întrebări utilizate în aceste surse secundare. Acesta acoperea:

- Caracteristici ale respondenților
- Activitățile gospodăriilor și afacerilor pe parcursul unei perioade standard de o lună.

Respondenții au fost, de asemenea, rugați să estimeze care ar fi fost răspunsurile lor în aceeași lună, anul trecut / cu un an înainte. Chestionarul a inclus de asemenea întrebări

Noțiuni teoretice ale Evaluării de programe

deschise și întrebări de opinie, în timp ce informațiile despre împrumuturile primite au fost obținute direct din documentele proiectului.

Regresia a fost utilizată pentru a evalua impactul direct al programului asupra afacerilor celor care au primit credite. Acesta a scos în evidență următoarele aspecte:

- Diferența între profitul mediu obținut de către firmele care au apelat la credit și cel obținut de către grupul de control nu a fost semnificativă statistic.
- Diferența privind rata de creștere a profiturilor a fost semnificativă statistic.
- Profitul celor care au apelat la credite corelează cu trainingul oferit ca parte a programului.

Datele cantitative au fost completate cu cele obținute în urma întrebărilor calitative prin care respondenților li s-au cerut să explice motivele pentru schimbările profitabilității principalei lor afaceri de-a lungul ultimului an. O proporție mai mare a celor care au luat credit (comparativ cu cei care nu au luat) ale căror profituri s-au mărit au atribuit această creștere, creșterii nivelului investițiilor, banilor reinvestiți și diversificării producției.

Acest caz ilustrează avantajele utilizării mai multor metode de cercetare în studiile de evaluare, și implicit, de impact. O abordare pozitivistă a fost utilă în identificarea și cuantificarea celor mai importante impacturi. Analiza interpretativă (atât a datelor obținute prin metode cantitative cât și calitative) a fost necesară pentru a explica rezultatele, pentru a relata efectele variației în jurul mediei și pentru a plasa rezultatele analizei într-un context mai larg. Studiul de caz ilustrează de asemenea importanța comparațiilor înainte și după intervenție. Pentru a avea un rezultat optim, metodele de cercetare se utilizează în combinații de două, trei sau chiar mai multe.

Tabelul 5. Număr de metode de cercetare utilizate

Numărul metodelor utilizate cumulativ	Frecvența
2	10
3	20
4	6
5	4
Total	40

Dintr-un eșantion de 40 de studii de evaluare a impactului social, observăm că în 75% din cazuri (30) utilizează combinații de doua sau trei metode. Nu există nici un caz de EIS care are la baza o singură metodă, 10% (4) utilizând cinci metode.

Test de autoevaluare

Scrieți răspunsurile în spațiile libere din chenar

Parcurgând informații referitoare la conceptele de proiect, program și politică, presupun că ați reținut unele aspecte interesante.

a) Care sunt principalele metode de cercetare cantitative?

Răspunsurile și comentarii la întrebările din testele de autoevaluare le veți găsi la sfârșitul acestui Capitol.

Răspunsuri și comentarii la întrebările din testele de autoevaluare

I.1. a) Programul este unitatea cu gradul de generalitate mai ridicat decât proiectul, iar implementarea lui se realizează prin implementarea mai multor proiecte.

b) Managementul performant presupune organizarea activității instituțiilor publice pe bază de proiecte, pentru a fi mai ușor administrată, îmbunătățită, urmărită și verificată.

I.2. a) Evaluarea este un proces ce se realizează în anumite momente din viața unui program, iar monitorizarea este un proces continuu de colectare a datelor în timpul implementării unui program.

b) Relevanță, eficiență, eficacitate, sustenabilitate și impact.

I.3. a) “Când bucătarul gustă supa, este evaluare formativă, iar când oaspeții gustă supa, este evaluare sumativă” (Robert Stake, 2003: 52).

b) Evaluarea sumativă se realizează cu scopul de a stabili performanța programului și de a estima valoarea sa, iar evaluarea formativă se realizează cu scopul de a analiza situația și de a ușura îmbunătățirea programului.

I.4. a) Flexibilitatea metodologică, preferința pentru metode calitative și se realizează de regulă pe parcursul unui program.

b) Preferința pentru metode cantitative, concentrarea pe obiective și pe gradul de realizare a acestora și se realizează, de obicei, la finalul unui program.

I.5. a) Modelul centralizat de evaluare are ca avantaj faptul că Unitatea de Evaluare e exterioară Autorității de Management care implementează programul operațional

Noțiuni teoretice ale Evaluării de programe

respectiv. Modelul descentralizat are ca avantaj faptul că permite Autorităților de Management să conceapă evaluările conform propriilor nevoi, iar acestea pot apela la Unitatea Centrală de Evaluare pentru expertiză tehnică.

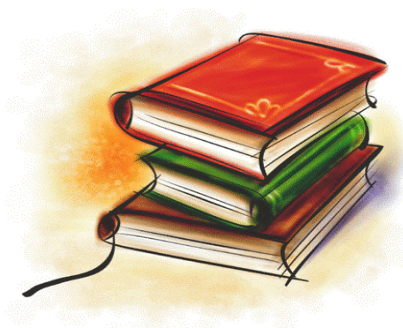
b) Modelul propus este o combinație între modelul centralizat și cel descentralizat.

I.6. a) Interviul (ghidul de interviu), observația (grila de observația), focus grupul și studiile de caz.

b) Se urmărește descrierea tuturor aspectelor care pot fi relevante pentru înțelegerea unui program.

I.7. a) Sondajul de opinie, ancheta sociologică, analiza documentelor

Bibliografia capitolului I

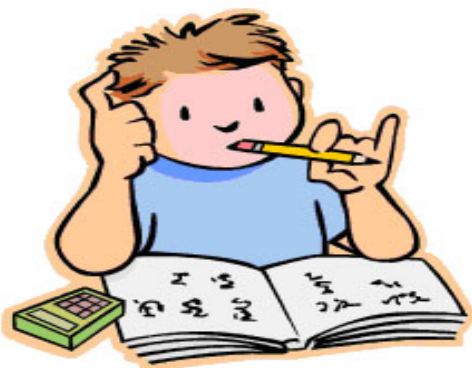
- 1) Gârboan, Raluca - *Metode și tehnici de evaluare: impactul social al programelor*, Editura Accent, Cluj Napoca, 2006
- 2) Șandor, Sorin Dan, *Analiză și cercetare în administrația publică*, Accent, 2004
- 3) Foundations of Evaluation and Advanced Evaluation courses' website
<http://eval.cgu.edu>
- 4) GAO Designing Evaluations. PEMD-10.1.4.
http://www.gao.gov/policy/10_1_4.htm
- 5) Trochim, William M. The Research Methods Knowledge Base, 2nd Edition.
Internet WWW page: <http://trochim.human.cornell.edu/kb/index.htm>
- 6) UNDP Results-oriented Monitoring and Evaluation
<http://www.undp.org/eo/documents/mae-toc.htm>
- 7) UNESCO Evaluation Manual
http://www.unesco.org/ios/eng/evaluation/tools/outil_e.htm

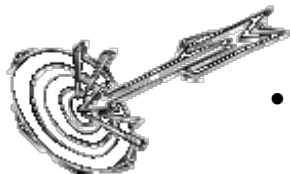
Capitolul 2

NOȚIUNI PRACTICE ALE EVALUĂRII DE PROGRAME

Cuprins	Pagină
Obiectivele Capitolului 2	52
II.1 Metode de evaluare a programelor (I): evaluarea proceselor, evaluarea rezultatelor	52
II.2 Metode de evaluare a programelor (II): evaluarea nevoilor, analiza SWOT, analiza cost-beneficiu	54
II.3 Modele de evaluare a programelor	56
II.4 Evaluarea impactului social, principii ale impactului social	66
II.5 Designul indicatorilor, indicatori de context, indicatori ai programului, indicatori sociali, etc.	74
II.6 Etapele unei evaluări și principalele elemente legate de designul unei evaluări	79
Răspunsuri și comentarii la întrebările din testele de autoevaluare	85
Bibliografia Capitolului II	87

OBIECTIVELE Capitolului II

Principalele obiective ale Capitolului 1 sunt:

- Prezentarea principalelor metode și modele de evaluare a programelor;
- Cunoșterea aplicabilității practice a noțiunilor studiate;
- Înțelegerea legăturii cu sistemul general de evaluare;
- Prezentarea evaluării impactului social;
- Prezentarea indicatorilor unui program;
- Prezentarea unui model de evaluare potrivit contextului instituțional românesc.

II.1 Metode de evaluare a programelor (I):

evaluarea proceselor, evaluarea rezultatelor

Un prim pas în înțelegerea metodelor de evaluare este realizarea distincției între tipuri de evaluare, metode de evaluare și tehnici de evaluare. Tipurile de evaluare reprezintă perspectivele teoretice din care poate fi abordată evaluarea. Aici se încadrează, în funcție de diferitele tipuri de clasificare, următoarele: evaluarea formativă, sumativă, reactivă, prestabilită, ex-ante, interim, ex-post, analiza impactului, evaluarea bazată pe teorie etc.

Metoda reprezintă, ca și în cercetare, o modalitate generală, strategică (din punct de vedere metodologic și nu teoretic) de abordare a realității. Spre exemplu putem realiza o *evaluare formativă* utilizând ca metodă de evaluare *evaluarea procesului* sau *evaluarea rezultatelor intermediare*. Printre cele mai utilizate metode se numără: analiza nevoilor, analiza SWOT, analiza cost-beneficiu, analiza cost-eficiență, evaluarea rezultatelor și evaluarea proceselor.

Metode și tipuri de evaluare

Există metode care uneori sunt considerate tipuri de evaluare, la fel cum există tipuri de evaluare considerate uneori metode. Schematic, inventarul celor mai des utilizate metode și tipuri de evaluare este reprezentat în tabelul următor. În prima coloană sunt reprezentate tipurile de evaluare (explicitate mai sus), în a treia coloană sunt enumerate metodele de evaluare, iar în coloana a doua apar tipurile care uneori sunt considerate metode și metodele apreciate uneori ca fiind tipuri.

Tabel.20

TIPURI DE EVALUARE	METODE DE EVALUARE
1. evaluarea formativă	a. evaluarea procesului
2. evaluarea sumativă	b. evaluarea rezultatelor
3. evaluarea reactivă	c. evaluarea nevoilor
4. evaluarea prestabilită	d. analiza SWOT
5. evaluarea ex-ante	e. analiza cost-beneficiu (ACB)
6. evaluarea interim	f. analiza cost –eficiență
7. evaluarea ex-post	
8. evaluarea participativă	
9. evaluarea bazată pe teorie	
10. evaluarea impactului	

Pentru realizarea fiecărui tip de evaluare, pot fi utilizate una sau mai multe metode de evaluare.

Evaluarea procesului (sau a implementării), care se concentrează asupra modului în care programul a fost implementat și asupra proceselor și procedurilor prin intermediul cărora acesta funcționează.

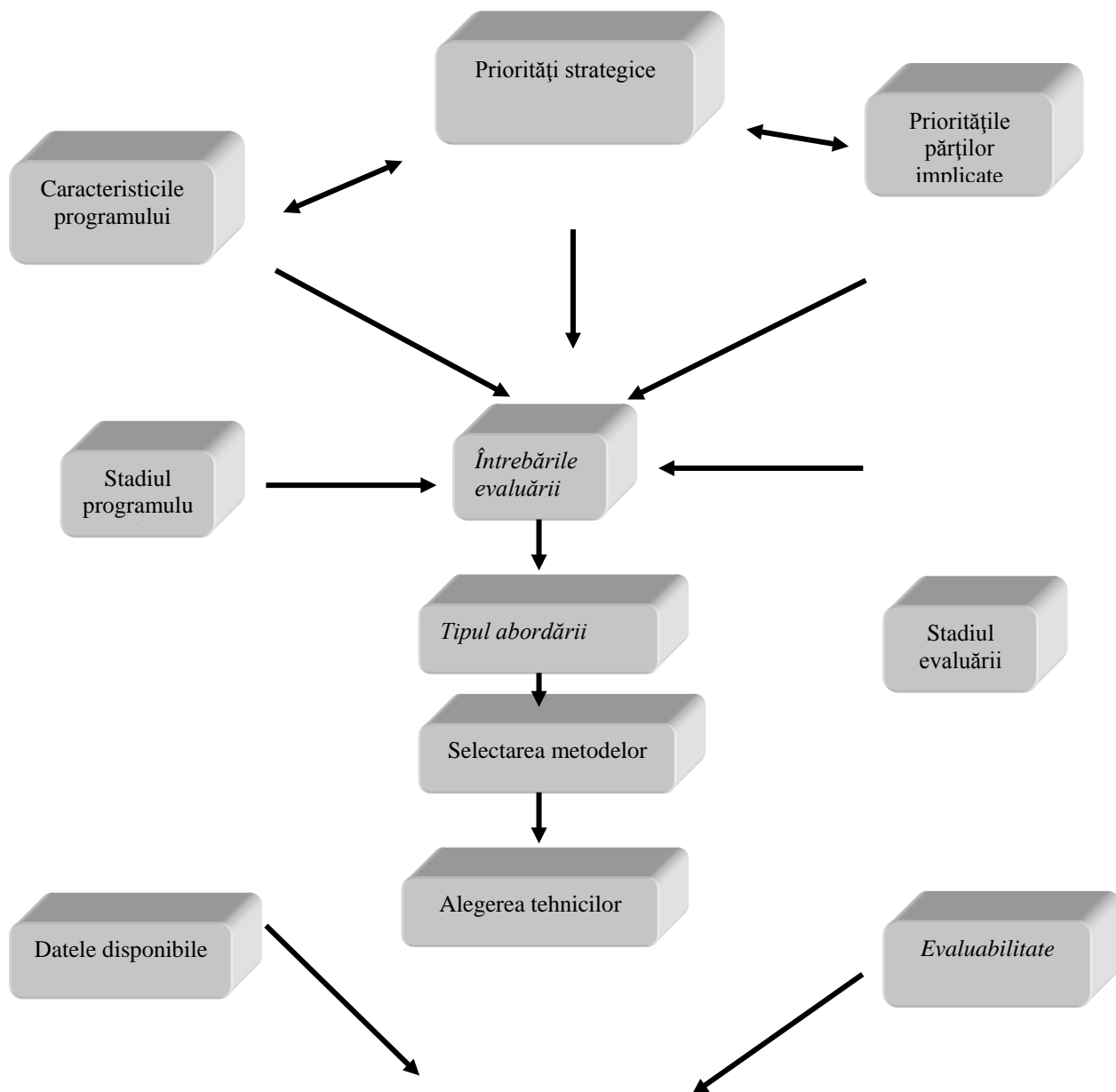
Evaluarea rezultatelor are în vedere analiza raportului obiective-rezultate. Aici vor fi analizate atât rezultatele intenționate, cât și rezultatele neintenționate ale programului.

Metodele, ca și tipurile de evaluare, se selectează în funcție de prioritățile strategice și de cele ale părților implicate, de caracteristicile programului, de stadiul de

Noțiuni practice ale Evaluării de programe

implementare al programului, de datele disponibile, de stadiul evaluării și de măsura în care programul poate fi evaluat. Figura următoare este ilustrativă în acest sens.

Figura 3. Alegerea metodelor

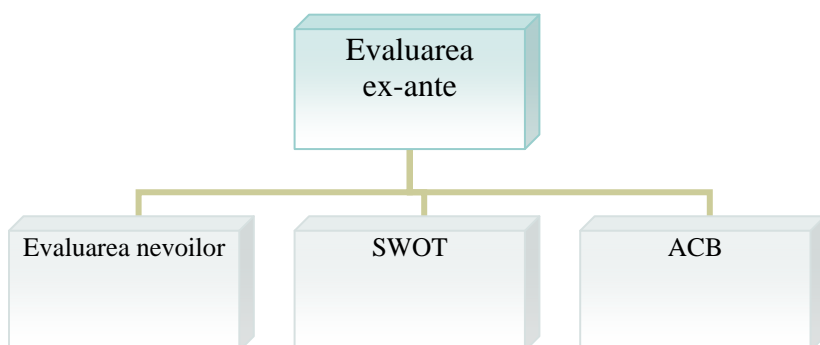
Sursa: Tavistock Institute et al, The Evaluation of Socio-Economic Development: The GUIDE, 2003, p.104

II.2 Metode de evaluare a programelor (II):

evaluarea nevoilor, analiza SWOT, analiza cost-beneficiu

Spre exemplu, pentru evaluarea ex-ante poate fi utilizată una sau mai multe din următoarele metode: Evaluarea nevoilor, analiza SWOT, ACB.

Figura 4. Metode de evaluare compatibile cu evaluarea ex-ante

Prin **evaluarea nevoilor** vom putea determina relevanța proiectului. Desigur, nu este vorba doar de nevoile beneficiarilor, ci de nevoile tuturor celor implicați în proiect. Vom identifica și ierarhiza nevoile grupului țintă, ale implementatorilor, ale finanțatorilor și ale societății în general. După o corectă ierarhizare a acestor nevoi în funcție de obiectivele proiectului, vom putea aduce îmbunătățiri designului proiectului.

Prin **analiza SWOT** pot fi identificate punctele tari, cele slabe, oportunitățile și amenințările semnificative pentru programul sau proiectul evaluat. Analiza SWOT se referă în principal la contextul proiectului.

Analiza cost-beneficiu se referă la dimensiunea financiară a proiectului. Răspunde la întrebări precum: Care sunt costurile și care sunt beneficiile preconizate ale

II.3 Modele de evaluare a programelor

Cercetarea privind modelele de evaluare a programelor și proiectelor a cunoscut o dezvoltare deosebită în ultimii ani, însă a fost mereu în atenția cercetătorilor și practicienilor. Designul modelelor de evaluare și selectarea modelului potrivit pentru evaluarea unui anumit proiect sau program au devenit scopul a numeroase investigații. Demersul este specific autorilor clasici în domeniul evaluării (Michael Quinn Patton, Michel Scriven, Peter H. Rossi), cărora li s-au alăturat o serie de autori proveniți mai ales din mediul academic (Daniel Stufflebeam, Egon Guba, Yvonna Lincoln, Ernest R. House, Kenneth R. Howe, Hanne Foss Hansen etc).

Instrumentarul este vast: evaluarea formativă, evaluarea sumativă, cea care pune un accent pe beneficiari, pe experți sau pe diverși participanți în proiect, evaluarea realistă, cea bazată pe teorie sau orientată pe utilizarea practică sunt doar câteva exemple.

Un model de evaluare stipulează întrebarea la care un anumit tip de evaluare încearcă să răspundă și stabilește criteriile luate în considerare pentru evaluare (Hansen, 2005). Literatura de specialitate oferă o mare varietate a abordărilor privind modelele de evaluare. Hansen (2005) și Scriven (2003) propun unele dintre cele mai noi tipologii ale modelelor de evaluare. Acestea au în vedere șase categorii de modele de evaluare, care se regăsesc și în contribuțiile altor autori: Birkmayer și Weiss, Pawson, Jorgensen și Stame (2004).

Modelele orientate spre rezultate (modelul scopului îndeplinit și modelul efectelor produse) se înscriu în evaluarea sumativă. *Modelul scopului îndeplinit* este modelul clasic în care rezultatele sunt evaluate strict prin prisma scopului și a obiectivelor prestabilite ale unui program. Întrebarea de bază este în acest caz: În ce măsură au fost realizate obiectivele?, iar criteriile de evaluare sunt derivate din scopul și obiectivele programului. *Modelul efectelor produse* urmărește identificarea tuturor consecințelor pe care un program sau un proiect le produce sau ar putea să le producă.

Noțiuni practice ale Evaluării de programe

Acest model este însă adesea criticat pentru inexistența unor criterii clare de evaluare. Evaluatorul poate reduce această problemă prin aplicarea modelului la o analiză înainte și după intervenție. Întrebarea fundamentală în cazul acestui model este: „Care sunt efectele evidente ale programului?”, iar criteriile de evaluare sunt deschise, din moment ce toate consecințele ar trebui dezvăluite.

Modelele explicative sunt modele orientate pe proces și corespund evaluării formative. Acest model de evaluare urmărește evoluția proiectului din momentul designului, pe parcursul implementării și până după implementare. Întrebările: „Cât de mulțumitor este nivelul activităților?”, „Există probleme de implementare?” sunt specifice acestui tip de model, iar performanța este analizată pe tot parcursul proiectului, de la idee până la finalizare și la impactul asupra grupului țintă, și reacțiile acestuia.

Modelele sistemice, materializează o abordare sistemică în câmpul evaluării. Acestea analizează input-ul, structura, procesele și output-ul în termeni de rezultate. Evaluarea poate fi organizată pe compararea dintre input-ul, procesul și output-ul planificat și cele realizate efectiv sau pe anumite tipuri de benchmarking care compară rezultatele unui anumit proiect cu rezultatele unor proiecte similare implementate de organizații similare într-un context comparabil, care sunt considerate excelente. Întrebarea fundamentală în acest caz este dacă a funcționat programul ca un întreg, iar performanța este analizată fie comparând input-ul, procesul și output-ul realizat cu cele preconizate, fie comparându-le cu cele dintr-un alt proiect considerat reper de bună practică.

Modelele economice (cost-eficiență, cost-eficacitate și cost-beneficiu) au la bază, până la un anumit nivel, perspectiva sistemică. Ele sunt diferite de modelele sistemice pentru că raportează rezultatele la costurile implicate de proiect. *Modelul cost-eficiență*, are ca interogație de bază gradul în care productivitatea este la un nivel satisfăcător.

Noțiuni practice ale Evaluării de programe

Criteriul de evaluare este comparația dintre rezultate obținute și cheltuielile implicate. *Modelul cost-eficacitate* este preocupat de măsura în care proiectul sau programul a fost construit și implementat eficace, iar criteriul de performanță pune față în față efectele proiectului cu resursele implicate. *Modelul cost-beneficiu* are ca preocupare principală măsura în care utilitatea proiectului este mulțumitoare, iar criteriul de evaluare este utilitatea raportată la costuri.

Modelele centrate pe actorii implicați (modelul orientat pe beneficiar, modelul orientat pe participanți, modelul orientat pe opinia experților) au la bază criteriile de evaluare propuse de participanții la proiect, fie că este vorba de inițiatori, implementatori, contractori, subcontractori sau de beneficiari. *Modelul orientat pe beneficiar* are ca întrebare de bază nivelul de satisfacție al beneficiarului, iar criteriile de evaluare sunt formulate de beneficiari. *Modelul orientat pe participant* își propune să afle dacă participanții la proiect sunt mulțumiți, și tot participanții sunt cei care stabilesc criteriile de evaluare. *Modelul orientat pe opinia experților* își propune să investigheze măsura în care calitatea profesională a proiectului este satisfăcătoare. Criteriile de evaluare sunt stabilite în cazul acestui model de către experții într-un anumit domeniu.

Modelele centrate pe teorie evaluează validitatea teoriei programului care stă la baza unei anumite intervenții. În literatura de specialitate există câteva variante pentru modelele care intră în această categorie: fie teoria programului este reconstruită și comparată cu analiza empirică a programelor (Birkmayer și Weiss, 2003), fie observația empirică este utilizată pentru analiza relațiilor dintre context, mecanisme și rezultat, după cum este sugerat în abordarea „sintezelor realiste” (Pawson, 2002). Modelele centrate pe teorie sunt considerate a fi o extensie a modelelor orientate spre rezultate (Hansen, 2005). Însă, modelele clasice orientate spre rezultate au în vedere obiectivele și efectele concrete

ale intervențiilor, iar scopul evaluării este analiza rezultatelor acestora, în timp ce, în cazul modelelor centrate pe teorie accentul se pune pe „cutia neagră” deschisă prin teoria programului care relevă mecanisme care ridică întrebări asupra unui conglomerat de activități și intervenții. Întrebările specifice acestui model sunt : „Ce funcționează și în ce context? Există erori detectabile în teoria programului? Pentru evaluare, teoria programului este reconstituită și evaluată pe baza analizelor empirice-criteriul de evaluare cel mai sigur în acest caz.

Există un număr din ce în ce mai mare de modele propuse în literatura de specialitate. Din perspectiva actualului proiect de cercetare, pe lângă modelele propuse mai sus, rețin atenția și următoarele modele de evaluare, atât prin actualitatea lor, cât și prin posibilitatea de a fi aplicate în administrația publică românească.

Modelul CIPP (Stufflebeam, 2002) - context, input, proces, produs (rezultat)-transpune evaluarea bazată pe rezultate într-o evaluare a eficacității și sustenabilității, facilitând în același timp metaevaluarea și sinteza. Întrebări de la care pornește acest tip de evaluare, „Este programul un succes?” îi sunt subsumate întrebări care verifică impactul, eficacitatea și sustenabilitatea: „A fost atins grupul țintă?”, „Au fost acoperite nevoile grupului țintă?”, Beneficiile obținute în urma proiectului sunt sustenabile?” Procesul prin care au fost obținute aceste beneficii este adaptabil pentru alte contexte?” etc. Criteriile de evaluare sunt derivate din scopul și obiectivele programului.

Modelul constructivist (Egon Guba & Yvonna Lincoln, 2001) are la baza trei abordări fundamentale: ontologică, epistemologică și metodologică:

- Abordarea ontologică a constructivismului este relativismul, potrivit căruia, efortul uman de organizare a experienței într-o formă inteligibilă este un construct, independent de orice realitate fundamentală. Relativismul pornește de la premisa că nu există un adevăr obiectiv. Aceasta nu înseamnă că orice acțiune este validată, după cum reiese din criteriile epistemologice și metodologice;
- Abordarea epistemologică a constructivismului este subiectivismul tranzacțional, conform căruia realitatea și adevărul depind de nivelul informării și al sofisticării

informațiilor deținute de indivizii aflați în poziții de decizie;

- Abordarea metodologică a constructivismului este hermeneutica-dialectică, potrivit căreia, opiniile actorilor implicați într-un proiect sunt într-o primă etapă teoretice, iar apoi primesc sens practic prin confruntarea cu realitatea empirică.

Potrivit acestui model, întrebările de baza sunt: “Cine este clientul pentru această evaluare?”, “Cine sunt ceilalți actori implicați?”, “Care este perspectiva fiecăruia?”, “Care sunt așteptările lor?”, “Care este nivelul de satisfacție al actorilor implicați față de procesul și rezultatele proiectului?” etc. Criteriile de evaluare sunt stabilite prin cooperare de actorii implicați în proiect.

Modelul calitativ (Michael Q. Patton, 2003) propune utilizarea metodelor calitative (observație, interviu individual, focus-group, metoda Delfi) pentru evaluarea de programe, cu precădere în anumite situații, când este necesară aprofundarea unor aspecte ale programului evaluat. În cazul acestui model de evaluare întrebările sunt de natură calitativă: “Cum au fost indeplinite obiectivele programelor?”, “De ce nu au fost realizate anumite obiective?”, etc. Criteriile de evaluare sunt stabilite prin obiectivele proiectului.

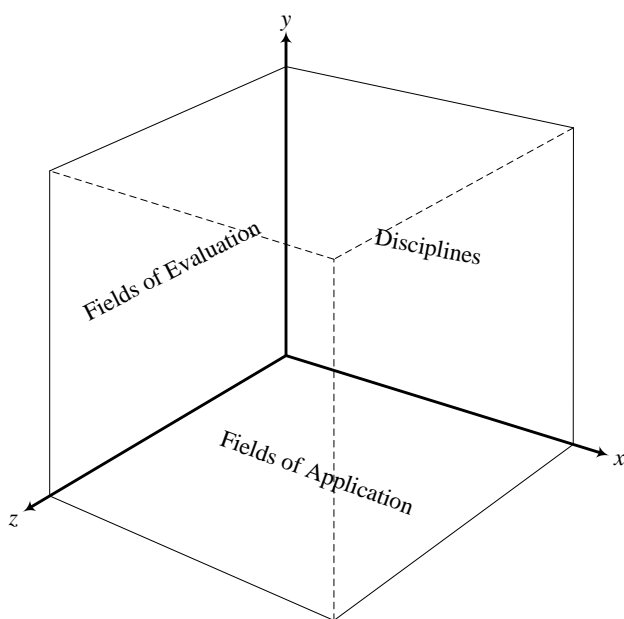
Modelul centrat pe utilizarea practică a evaluării (Michael Q. Patton, 2002) respectă principiile evaluării formative. Conform acestui model, procesul de evaluare debutează în momentul designului unui proiect și se încheie ulterior implementării acestuia. Accentul se pune pe utilizările posibile pe care diferiții actori-utilizatori le pot da evaluării. În funcție de acestea, mai exact de scopul și obiectivele evaluării se profilează structura evaluării. Întrebările principale în cadrul acestui model sunt: “Cine sunt utilizatorii evaluării?” “Care sunt obiectivele lor?”, “Care sunt informațiile de care au aceștia nevoie?” etc. Criteriile de evaluare sunt stabilite de către utilizatorii evaluării.

Modelul transdisciplinar privește evoluția evaluării de la stadiul de practică la cel de disciplină specializată (Scriven, 2003). Scriven identifică principalele trei dimensiuni ale evaluării care stau la baza evaluării: epistemologică, politică și științifică (Scriven, 1993). Dimensiunea epistemologică are la bază obiectivismul. Evaluarea are

valoare în măsura în care se bazează pe logică, rațiune și afirmațiile făcute corespund realității. Dimensiunea politică se traduce prin „orientarea evaluării spre consumator” (Scriven, 1993: 9), iar Stufflebeam consideră că această abordare este extrem de dificilă, impunând implicarea unor experți credibili și foarte bine pregătiți (Stufflebeam, 2001). Caracterul științific al evaluării se regăsește în posibilitatea disciplinei de a avea un sistem metodologic și de a-l îmbunătăți și aplica în alte discipline și în domenii interdisciplinare. Grafic, dimensiunile modelului transdisciplinar poate fi reprezentat tridimensional, fiecare dintre dimensiuni fiind reprezentată pe una dintre axe:

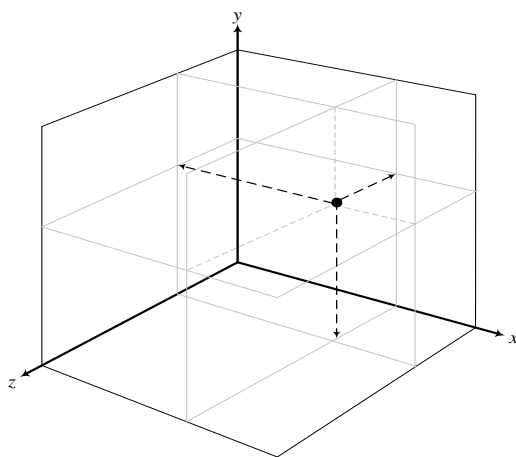
Planul vertical dintre axele x și y reprezintă disciplinele (dimensiunea științifică), planul situat între axele y și z reprezintă domeniile evaluării (dimensiunea epistemologică), iar planul orizontal descris de x și z reprezintă domeniile de aplicare a evaluării (dimensiunea politică), ca și în Figura 5 (Coryn, Hattie, 2006). Oricărei evaluări îi corespunde un anumit punct sau volum.

Figura 6. Modelul Transdisciplinar

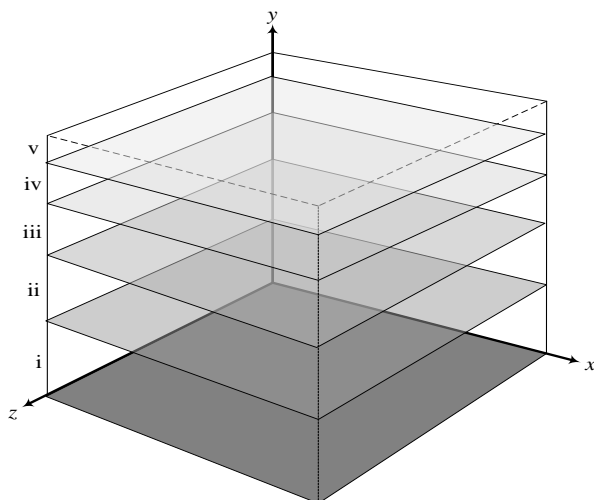
Cu ajutorul acestui model poate fi reprezentată orice evaluare. Evaluarea unui program în domeniul sănătății public ar putea fi reprezentat, ținând cont de cele trei dimensiuni.

Figura 7. Reprezentarea spațială a evaluării unui program de sănătate publică, conform Modelului Transdisciplinar

Asociind Modelul Transdisciplinar cu “casa evaluării” descrisă de M. Scriven (Scriven, 1991: 13), acesta poate fi îmbunătățit și dezvoltat după cum reiese din Figura 7.

Figura 8. Modelul Transdisciplinar și “Casa Evaluării”

(i) Planul orizontal reprezentând baza cubului se referă la dimensiunea aplicativă a evaluării. Aceasta este urmată în sens ascendant de planurile corespunzătoare (ii) dezvoltării instrumentelor, (iii) metodelor, (iv) teoriei și (v) metateoriei –care corespunde “podului” din “casa evaluării”. Desigur aceste trepte nu trebuie privite restrictiv, ci pot fi nuanțate în funcție de scopul cercetării.

Recent, Comisia UE a propus o lista orientativă de indicatori care ar trebui urmăriți în evaluarea programelor. Printre aceștia se regasesc: coeziunea socială (integrarea socială, dimensiunile sărăciei sau ale sărăciei extreme, riscul sărăciei și al excluziunii sociale, coeziunea socială, geografică, șomajul de lungă durată, accesibilitatea serviciilor de interes general), calitatea angajării (siguranța profesională, drepturile muncitorilor, organizarea pieței muncii, echilibrul între viața personală și cea profesională, oportunitățile de angajare și integrare prin angajare, etc.) protecția socială și serviciile sociale (nivelul protecției, accesibilitate, etc.) interesele consumatorului, educație, capital social, viața comunitară, drepturile fundamentale ale omului, etc. Deasemenea, pe site-ul Comisiei se regăsește și un manual de implementare a studiilor de evaluare (www.evaled.info). Acesta explică pas cu pas procedurile care trebuie utilizate pentru evaluarea proiectelor derulate din Fondurile Structurale. Totuși, el trebuie particularizat pentru fiecare țară în parte, și nu este oportun a fi aplicat ca atare. Modelele de evaluare promovate de Comisia Uniunii Europene sunt modele mixte, situate la intersecția între modelele economice (care subliniază inputul financiar), cele centrate pe rezultate și modelele calitative.

În privința modelelor de evaluare a programelor, literatura românească în domeniu este relativ săracă. Există studii referitoare la modele de evaluare, dar cel mai adesea este vorba de evaluări tehnice, economice sau specifice altor domenii (construcții, protecția mediului, software, etc.) și nu de evaluări ale unor programe, cu atât mai puțin ale unor programe finanțate sau co-finanțate din bani publici: modele de evaluare ale

riscului de țară, **modele de evaluare** a siguranței structurilor construcțiilor, **modele de evaluare** a dispersiei poluanților în atmosferă, **modele de evaluare** a costului testării software, etc. Totuși, în materie de evaluare, în România, începând cu anul 2002 apar primele referiri la studii de evaluare. Acestea sunt fie contribuțiile cercetătorilor sau colaboratorilor Institutului de Cercetare a Calității Vieții (ICCV), fie ale unor cercetători din sfera academică, sau practicieni din domeniul profit și non-profit. Chiar dacă este vorba de cărți, de anumite capitole din cărți, de articole, de lucrări prezentate cu ocazia unor conferințe sau de rapoarte de cercetare realizate pentru terți, majoritatea contribuțiilor românești abordează doar adiacent problematica modelelor de evaluare. Astfel, în 2002, S. Ilie scrie *Formal and informal incomes of the Romanian Households* într-un volum coordonat de Rainer Neef și M. Stănculescu: *The Impact of Informal Economies in Eastern Europe*, Ed. Ashgate U.K. În același volum apare studiul *Households economic strategies between state, market and the informal economies* al M. Stanculescu. Ambele lucrări oferă informații pentru evaluarea impactului social al unor programe, însă nu abordează probleme specifice modelelor de evaluare și nici a metodologiei evaluării. În 2003, avându-l printre co-autori pe M. Stănculescu, apare la Editura Institutul European, în ediție bilingvă, *Impactul pre-aderării. Politici de coeziune și dezvoltarea regională economică și socială a României/Pre-Accession Impact Studies. EU Cohesion Policy and Romania's Regional Economic and Social Development*. Din nou, contribuția românească este limitată la furnizarea anumitor date, și realizarea unor analize care au doar o legătură indirectă cu evaluarea. În *Quality of life in Romania si in Politica Sociala. Studii 1990-2004*, apărute în 2004 la editura Expert, Ioan Marginean identifică anumiți indicatori sociali utili într-o evaluare, fără a face referire la mixtura de modele de evaluare utilizate.

Actualmente, în România, nu există publicații sau cercetări care abordează direct problema modelelor care pot fi utilizate pentru evaluarea programelor, cu atât mai puțin pentru evaluarea unor programe sau proiecte finanțate parțial sau integral din bani publici.

Noțiuni practice ale Evaluării de programe

Tendința pe plan internațional este de a utiliza concomitent mai multe modele de evaluare atent alese și adaptate. Studiile și rapoartele de evaluare trebuie să răspundă din ce în ce mai mult atât unor întrebări privind procesul, cât și unor întrebări privind rezultatele; interesează în același timp efectele economice și cele de impact social. Mai ales în cazul proiectelor finanțate din bani publici, tendința este de a utiliza modelele de evaluare care se concentrează pe rezultate cât și modele de evaluare care au la bază perspectiva beneficiarilor direcți ai proiectelor (cetățenii). Pentru aceasta, este necesară utilizarea unor modele de evaluare orientate atât pe rezultate cât și pe actorii implicați în program. Acestea sunt modele complexe, obținute prin selecția, analiza și sinteza unor modele simple de evaluare.

Test de autoevaluare

Scrieți răspunsurile în spațiile libere din chenar

Parcurgând informații referitoare la conceptele de proiect, program și politică, presupun că ați reținut unele aspecte interesante.

a) Care sunt modelele centrate pe actorii implicați?

Răspunsurile și comentarii la întrebările din testele de autoevaluare le veți găsi la sfârșitul acestui Capitol.

Curs introductiv de Evaluarea Programelor în Administrația Publică

II.4 Evaluarea impactului social, principii ale impactului social

Actualmente, stadiul cunoașterii în domeniul evaluării impactului social, pe plan internațional, este extrem de avansat, în pofida timpului relativ scurt (35 de ani) trecut de la apariția primelor abordări sistematice. Contribuțiile esențiale vin dinspre cercetarea academică (care colaborează strâns cu practicanții din administrațiile locale și centrale din numeroase state), dinspre sectorul non -profit și din cel privat (care finantează diverse intervenții cu impact asupra indivizilor, grupurilor, comunităților și societăților), și dinspre organizații internaționale, care, la rândul lor, implementează o serie de programe și proiecte în numeroase state și comunități (Comisia Uniunii Europene, Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare, Banca Mondială, Fondul Monetar Internațional, OECD, USAID etc.).

Definirea impactului social

Impactul social al unui program are trei accepțiuni: efectele pe termen lung pe care programul le produce, efectele nete ale unui program și efectele unui program asupra unor grupuri de indivizi (beneficiari, actori implicați).

Aspecte tehnice

În privința aspectelor tehnice, a metodologiei utilizate, există un anumit consens. Evaluarea impactului social are la bază utilizarea metodelor clasice de cercetare sociologică, atât cantitative (statistice), cât și calitative (observația, interviul, studiile de caz etc).

Pentru **impactul social** s-a dezvoltat o metodologie variată, în funcție de contextul socio-economic, cultural și organizațional în funcție de natura intervenției, de variabilele care prezintă interes, în funcție de bugetul disponibil, de capacitatea de cercetare și de o serie de alți factori. Sintetizând cele mai recente apariții în domeniu, în

materie de design al evaluărilor de proiecte și programe facem distincția între principalele două **tipuri de design** ale evaluării: experimental și quasi-experimental. Rossi, Freeman și Lipsey prezintă un catalog al categoriilor de design al analizelor de impact organizat în funcție de strategiile de selecție a grupurilor experimentale și de control, specificitatea intervenției și strategiile utilizate pentru colectarea datelor (Rossi, Freeman , Lypsey, 1999: 261).

Metodologia de evaluare a impactului social

Evaluarea impactului social (EIS) începe de obicei cu un proces de analiză a contextului în care este implementat proiectul, în timpul căruia sunt identificate problemele status quo-ului și sunt descrise toate alternativele posibile. Procesul de evaluare a impactului social continuă cu analiza factorului social al status quo-ului (problema de bază) și estimarea schimbării sociale induse de fiecare alternativă a acesteia. Procesul EIS se încheie când analistul redactează raportul de evaluare a impactului, iar cei care au prerogativele necesare integrează rezultatele evaluării impactului social în derularea proiectelor și/sau activităților.

Modele de evaluare a impactului social - Etape specifice

Există numeroase abordări privind etapele tipice ale unei EIS. Mai ales când este vorba despre acțiuni sau proiecte de dimensiuni mici relativ simple, în cazul în care EIS este necesară, aceasta poate fi realizată relativ rapid. Va avea la bază documentele existente și sursele de date ușor de accesat ale instituțiilor publice, ale librăriilor, ale internetului și consultări concise cu părțile implicate în proiect. Cu cât proiectul și efectele sale sunt mai complexe cu atât EIS va fi mai complex. Evaluarea impactului social presupune utilizarea metodelor clasice de cercetare sociologică, atât cantitative (statistice), cât și calitative (observația, interviul, studiile de caz etc).

Fiecare EIS implică cercetarea contextului : dimensiunile comunității, grupul de beneficiari direcți și indirecti, dimensiunile sociale, educaționale, economice și etnice, valori și nevoi. Consultarea unor experți este de obicei necesară. Interacțiunea cu comunitățile și grupurile afectate este esențială din moment ce aspectele sociale și culturale ale contextului, valorile indivizilor sunt intrinsec legate de acestia. Există multiple metode prin care această interacțiune este realizabilă, prin care se pot studia caracteristicile grupurilor, comunităților, societăților. De la observația participativă (în care analistul trăiește în comunitate pentru a afla cum funcționează aceasta) până la interviuri de grup, individuale și sondaje de opinie. Alegerea metodelor se va face în funcție de timpul și resursele financiare disponibile, în funcție de tipul comunității și în funcție de opinia experților vis-a-vis de problemele sociale și nevoile respectivei comunități.

Chiar dacă fiecare proiect este diferit și fiecare EIS este unică, în majoritatea cazurilor sunt recunoscuți anumiți pași standard ai analizei pentru ca aceasta să-și atingă scopul. Majoritatea surselor propun într-o formă sau alta următorii opt pași⁴:

- 1. Identificarea nevoilor și a problemelor sociale**
- 2. Identificarea participanților și beneficiarilor**
- 3. Identificarea și descrierea alternativelor de acțiune**

Alternativele sunt concepute pe baza scopului și a nevoii de acțiune. Analistul EIS trebuie să determine alternativele și să adune datele necesare pentru fiecare dintre acestea. Următoarele informații de baza sunt necesare de regulă pentru identificarea fiecărei alternative:

- Locația
- Legile și regulamentele sub incidența cărora cade proiectul
- Nevoile de infrastructură

⁴ Validați și de către Banca Mondială

- Orarul de implementare
- Dimensiunile forței de muncă necesare
- Dimensiunea și natura facilităților (dacă este cazul)
- Nevoia de forță de munca locală
- Resurse instituționale

4. Definirea condițiilor inițiale

Ulterior stabilirii metodelor de interacțiune cu grupurile afectate și obținerii datelor de bază pentru fiecare alternativă, analistul urmează să definească condițiile existente în fiecare dintre domeniile potențial afectate. Într-un cuvânt este necesară analiza contextului social. Analistul va căuta răspunsul la următoarele întrebări:

- Ce grupuri de indivizi vor fi afectate? Sunt acestea concentrate sau dispersate?
- Cum se raportează fiecare grup la mediul său de viață?
- Care este contextul istoric al fiecărui grup?
- Ce tip de valori culturale și ce atitudini caracterizează fiecare grup?
- Care sunt caracteristicile demografice și economice relevante?
- Există acces la utilități? Educație? Transport? Există modele stabile de imigrare și emigrare?

Desigur, acestea sunt informațiile minime necesare. Ele pot fi adunate din documentele publice, din cercetările anterioare publicate, prin consultarea experților și a comunității. Pentru un proiect mai complex sunt necesare cercetări suplimentare.

5. Măsurarea impactul direct al proiectului sau programului prin analiza datelor obținute cu ajutorul sistemului de monitorizare. Ce se întâmplă însă când nu

există un sistem de monitorizare? La această problemă încercăm să identificăm o soluție în modelul de evaluare a impactului pe care îl propunem, adaptat la contextul instituțional românesc.

6. Aprecierea impactului indirect și cumulativ al proiectului

Acesta nu este văzut ca un pas în procesul analitic ci mai degrabă ca un aspect al mai multor pași. De cele mai multe ori impactul social nu este direct. Acesta poate deveni evident la mult timp după ce implementarea proiectului și a acțiunilor presupuse de acesta este finalizată. De asemenea este posibil ca impactul să fie resimțit în domenii și locații fără legătură directă cu proiectul.

7. Recomandarea unor alternative de acțiune

Odată cu identificarea unui impact negativ semnificativ trebuie propuse alternative care ar putea ameliora problemele. Printr-o colaborare strânsă cu coordonatorii proiectului și cu grupurile implicate trebuie văzut dacă aceste alternative pot fi puse în practică. Înainte de aceasta, trebuie însă analizat impactul social al acestor alternative.

8. Dezvoltarea unui plan de contracarare a efectelor nedorite

Efectele sociale nedorite pot fi contracarate cu ajutorul coordonatorilor de proiect și prin implicare grupurilor afectate. În același timp trebuie dezvoltate programe de monitorizare care să asigure punerea în practică a planurilor de contracarare a efectelor nedorite.

Obținerea și utilizarea informației care duce în ultimă instanță la înțelegerea impactului intervenției necesită un design metodologic care se pliază pe tipul de impact investigat. Aceasta presupune în primul rând formularea atentă a întrebărilor de identificare a proiectului a cărui impact urmează a fi cercetat. Ulterior, e necesară definirea problemelor cheie, specificarea semnificației diferitelor tipuri de impact și

identificarea cazurilor în care impactul social nu poate fi măsurat. Aceste operații sunt urmate de: identificarea metodelor și tehnicilor de colectare a datelor, obținerea datelor necesare, analiza preliminară a acestora și integrarea rezultatelor studiului de impact în intervenție.

Principii ale impactului social

Principiile studiilor de evaluare a impactului social sunt aceleași cu principiile evaluării de programe în general.

Pentru a fi validă din punct de vedere științific, evaluarea trebuie să fie imparțială, independentă, credibilă, să asigure participarea tuturor actorilor implicați, să fie utilă, și să fie prezentată într-o manieră accesibilă.

Imparțialitatea și independența se referă la calitatea unei evaluări de a nu reprezenta părțitor anumite interese. Procesul de evaluare ar trebui să fie independent și de managementul programului. Este destul de dificil pentru cineva implicat în designul și implementarea unui program să sesizeze eventualele erori. O opinie din exterior poate fi mai obiectivă. Prin urmare, imparțialitatea și independența pot fi asigurate prin separarea procesului de evaluare și a unității responsabile de realizarea acestuia de restul echipei de proiect. Aceasta nu înseamnă lipsa oricărei comunicări. Pentru că, atât în faza de design, cât și în etapele de implementare implicarea evaluatorilor este esențială. Ei trebuie să adune date și să le analizeze în diferitele momente de pe parcursul unui proiect. Important este ca evaluatorii să nu fie și cei care implementează proiectul sau programul respectiv. Aceasta nu presupune faptul că evaluatorii externi sunt preferați celor interni. Capacitatea internă de evaluare este binevenită și nu contrazice acest principiu. Evaluatorii din

interiorul unei instituții pot aprecia uneori cu mai multă relevanță un anumit program, decât evaluatorii externi. Doar că este important să nu fie implicată aceeași persoană atât în managementul programului, cât și în evaluarea lui. Cât despre sistemul de evaluare pentru administrația publică, acest principiu ar putea fi respectat dacă ar exista o unitate centrală de evaluare care să fie responsabilă cu raportarea rezultatelor evaluării ministerului care coordonează programul, direct ministrului sau unui comitet director din ministerul respectiv. Instituțiile administrației publice responsabile cu implementarea anumitor proiecte ar putea raporta rezultatele evaluării unității centrale de evaluare de unde ar ajunge direct la un nivel suficient de înalt pentru a sta la baza anumitor decizii.

Credibilitatea este asigurată pe de o parte prin respectarea principiilor descrise anterior (imparțialitate și independență). Însă, pentru a fi credibilă o evaluare trebuie să respecte o anumită metodologie prezentată explicit tuturor părților implicate. Mai mult, credibilitatea este dată de acuratețea datelor colectate și a procesului de analiză a acestor date. Raportul unei evaluări credibile trebuie să evidențieze atât aspectele pozitive ale derulării programului (care trebuie încurajate), cât și aspectele negative (care necesită măsuri de îmbunătățire). Pentru a avea un raport credibil, trebuie implicați evaluatori specializați, recunoscuți în domeniile de expertiză necesare pentru analiza proiectului. Pentru evaluarea unui proiect sau program educațional vom avea nevoie în echipa de evaluare de experți în domeniul educațional. Pentru evaluarea unui program de sănătate publică vom avea nevoie de experți în sănătate publică, ș.a.m.d. Alături de acești experți pe anumite domenii echipa de evaluare trebuie să cuprindă și experți în colectarea și analiza datelor. Aceștia vor aduce un plus de credibilitate prin efectuarea unor cercetări pertinente din punct de vedere metodologic.

Participarea tuturor actorilor implicați reprezintă un principiu al evaluării în sensul necesității de a fi luate în considerare, în timpul procesului de evaluare,

perspectivele tuturor actorilor implicați în desfășurarea unui program. Perspectivele multiple reprezintă, alături de un plus informațional, un plus de autenticitate. Nu este vorba de implicarea tuturor actorilor în realizarea evaluării, ci doar ca input informațional.

Utilitatea evaluării și prezentarea sa într-o manieră accesibilă sunt principii ale evaluării strâns legate între ele. Dacă nu este prezentată într-o manieră accesibilă, evaluarea are puține șanse de a fi utilă. Iar utilitatea presupune, în cazul unei evaluări, măsura în care recomandările făcute în urma procesului de evaluare pot fundamenta decizii care duc la îmbunătățirea managementului programului. Prezentarea într-o manieră accesibilă a datelor rezultate în urma evaluării este o condiție *sine qua non* a utilizării respectivei evaluări. În funcție de utilizatorii evaluării, trebuie ales un anumit tip de limbaj, iar prezentarea datelor trebuie să țină cont de cunoștințele metodologice ale utilizatorilor respectivului studiu.

Test de autoevaluare

Scrieți răspunsurile în spațiile libere din chenar

Parcurgând informații referitoare la conceptele de proiect, program și politică, presupun că ați reținut unele aspecte interesante.

a) Care sunt caracteristicile care fac ca evaluarea să fie validă d.p.d.v științific?

Răspunsurile și comentarii la întrebările din testele de autoevaluare le veți găsi la sfârșitul acestui Capitol.

II.5 Designul indicatorilor, indicatori de context, indicatori ai programului, indicatori sociali, etc.

Indicatorii utilizați în evaluarea programelor în general și în studiile de impact social sunt percepuți ca un suport pentru monitorizarea atitudinilor grupurilor de oameni, nivelului de trai și a schimbării sociale. Este din ce în ce mai dificil de făcut distincția între schimbările imprimare de anumite intervenții sociale (programe) și cele cauzate de tendințele socio-economice. În lipsa indicatorilor este imposibil de cuantificat efectul unui program asupra grupului țintă, iar în lipsa unui sistem de indicatori riguros conceput este imposibilă calcularea efectelor nete ale unei intervenții asupra grupurilor, comunității și a societății.

Indicatorii sunt elemente care măsoară aspecte considerate esențiale pentru desfășurarea unui program. De regulă, ei au legătură directă cu obiectivele programului, cu modul de desfășurare a activităților, cu calendarul, resursele, cu grupul țintă și cu celelalte elemente ale unui program. Un indicator este o informație identificabilă și ușor de înțeles. Câteva exemple de indicatori: numărul beneficiarilor mulțumiți de un anumit program, numărul locurilor de muncă create, numărul de locuințe date în folosință, etc. Un sistem de indicatori se construiește pornind de la identificarea informațiilor necesare pentru stabilirea nivelului de performanță al unui program.

E preferabil ca un indicator să fie măsurat în mod sistematic. Colectarea datelor ar trebui făcută de către entități independente, neimplicate direct în intervenție. Datele provin din numeroase surse, cum ar fi: documentele proiectului/programului (care stau la baza cererii de finanțare, teoria programului, etc.), input-uri, calendarul de desfășurare al programului, surse secundare (statistici oficiale, rapoarte, cercetări), surse primare (observații, anchete sociologice, interviuri) etc.

Comisia Europeană propune o clasificare complexă a indicatorilor (Comisia Europeană, 1995). Dintre criteriile propuse în această clasificare, cele mai relevante sunt:

1. **După informațiile vizate:**
 - a. Indicatori de context
 - b. Indicatori ai programului

a. Indicatorii de context sunt cei care se referă la elementele care pot influența rezultatele programului, însă nu fac parte din acesta. Spre exemplu, într-un program de reinserție profesională, care are ca scop angajarea șomerilor în urma unui training profesional, un indicator de context este creșterea economică. Un alt indicator de context ar putea fi cererea de pe piața muncii din zona în care se implementează programul. Atât o creștere economică generală, cât și modificări majore în evoluția cererii de pe piața muncii (e.g. creșterea cererii de forță de muncă prin deschiderea unui supermarket în zonă) pot influența numărul de șomeri care vor fi angajați. Însă, angajarea acestora poate să nu se datoreze atât programului din care fac parte, cât modificărilor din context. Indicatorii de context pot avea astfel o influență majoră asupra rezultatelor programelor și proiectelor. Acestea pot fi alterate masiv sub influențe externe programului. De aceea evoluția contextului trebuie, pe cât posibil, analizată, monitorizată și anticipată.

b. Indicatorii programului sunt cei care oferă informații despre un anumit program sau proiect, afectează rezultatele acestuia și reprezintă elemente intrinseci ale programului. Dacă ne referim la programul de reinserție profesională dat ca exemplu mai sus, printre indicatorii programului se pot număra: numărul șomerilor cuprinși în grupul țintă, gradul de participare a acestora la cursurile oferite, nivelul satisfacției lor față de training-ul urmat etc. Acestea sunt informații clare, care pot fi colectate în mod sistematic, pe tot parcursul desfășurării programului și care stau la baza sistemului de monitorizare și evaluare.

Un alt sistem de clasificare a indicatorilor ține cont de **etapele specifice** din desfășurarea programului. Astfel avem:

- 1) Indicatori de resurse
- 2) Indicatori de output
- 3) Indicatori de rezultat
- 4) Indicatori de impact

1) **Indicatorii de resurse** sunt cei prin care se măsoară resursele disponibile, gradul de consum al resurselor, în orice moment al programului. Acest tip de indicatori se referă la toate tipurile de resurse: umane, organizaționale, materiale, de timp, etc. Rolul acestora este de a furniza informații legate de resursele disponibile. În cadrul monitorizării indicatorii de resurse arată în fiecare moment din viața proiectului gradul de epuizare a resurselor, iar în cadrul procesului de evaluare, indicatorii de resurse arată în ce măsură s-a consumat bugetul, dacă acesta a fost depășit, care au fost resursele necesare pentru anumite activități, etc. Exemple de indicatori de resurse: bugetul total al proiectului, numărul persoanelor implicate în implementarea proiectului, numărul instituțiilor și organizațiilor implicate, proporția finanțării din fonduri publice, autofinanțării, finanțării din fonduri europene, rata absorbției resurselor, etc.

2) **Indicatorii de output** exprimă produsele directe ale activităților unui program. Mai exact, output-ul se referă la tot ceea ce a fost obținut prin consumarea resurselor. Exemple de indicatori de output: numărul de kilometri de stradă construită sau reabilitată, numărul de șomeri care au beneficiat de training profesional finanțat printr-un anumit program.

3) **Indicatorii de rezultat** se referă la beneficiile imediate care sunt resimțite ca urmare a proiectului de către beneficiarii direcți sau indirecți. În același timp, indicatorii de rezultat urmăresc dacă programul și-a îndeplinit obiectivele. Spre exemplu: timpul

economisit de către utilizatorii unei autostrăzi nou-construite, abilitățile dobândite de participanții la un curs de recalificare, îndeplinirea unor atribuții de către participanții la un anumit program, etc. Rezultatele pot fi cuantificate în momentul în care serviciile sunt furnizate de către beneficiari.

4) **Indicatorii de impact** reprezintă consecințele ulterioare ale programului pe termen mediu și lung sau efectele sale asupra unui grup de persoane. Spre exemplu, traficul de pe o autostradă la un an după ce a fost construită, procentul șomerilor angajați la un an după absolvirea cursului de recalificare.

În funcție de principalele **criterii de evaluare**, indicatorii se împart în:

- 1) Indicatori de eficiență
- 2) Indicatori de eficacitate
- 3) Indicatori de performanță
- 4) Indicatori de relevanță
- 5) Indicatori de sustenabilitate
- 6) Indicatori de impact net

1) **Indicatorii de eficiență** se referă la măsura în care rezultatele proiectului au fost atinse cu minimum de resurse. Spre exemplu, suma investită pentru construcția unui kilometru de autostradă ar putea fi un indicator de eficiență, ca de altfel și suma cheltuită de un angajator pentru perfecționarea unui angajat.

2) **Indicatorii de eficacitate** sunt cei prin care se exprimă măsura în care prin rezultatele unui proiect au fost îndeplinite obiectivele. Un exemplu ar fi notele obținute la un test de aptitudini profesionale de către șomerii cuprinși într-un program de reconversie profesională, note care exprimă măsura în care șomerii au dobândit noi aptitudini (obiectiv al programului).

3) **Indicatorii de relevanță** se construiesc pornind de la evaluarea nevoilor pe care proiectul intenționează să le acopere. Un exemplu de indicator de relevanță este timpul necesar pentru a parcurge o anumită distanță după construcția unei autostrăzi.

4) **Indicatorii de sustenabilitate** se referă la măsura în care programul sau proiectul supraviețuiește după încheierea finanțării prin care a fost înființat. Spre exemplu, perioada de timp, de după încheierea finanțării, în care serviciile continuă să fie livrate.

5) **Indicatorii de impact net** cuantifică efectele nete ale proiectului asupra grupului țintă. Un exemplu relevant este numărul șomerilor care au fost angajați ca efect direct al unui program de reinsertie profesională. Este foarte greu de cuantificat impactul net al unui proiect, pentru că, uneori, este dificil dacă nu imposibil de măsurat în ce măsură rezultatele proiectului sunt afectate de elemente ale contextului socio-economic. În ce măsură o creștere economică generală este responsabilă pentru angajarea unor șomeri cuprinși în același timp într-un program de reinsertie profesională? În ce măsură s-au angajat ei datorită programului? Uneori este greu de spus. Alteori este însă posibil, cu ajutorul interviului sau a altor metode de cercetare specifice științelor socio-umane.

6) **Indicatorii de performanță** se referă la cuantificarea măsurii în care proiectul/programul răspunde la așteptările calitative și cantitative ale beneficiarilor sau ale actorilor implicați.

Test de autoevaluare

Scrieți răspunsurile în spațiile libere din chenar

Parcurgând informații referitoare la conceptele de proiect, program și politică, presupun că ați reținut unele aspecte interesante.

a) Enumerați care sunt indicatorii în funcție de etapele specifice și menționați pe scurt o principală caracteristică a fiecăruia.

Răspunsurile și comentarii la întrebările din testele de autoevaluare le veți găsi la sfârșitul acestui Capitol.

II.6 Etapele unei evaluări și principalele elemente legate de designul unei evaluări

Indicatorii sociali

Termenul de “indicatori sociali” cumulează mai multe sensuri. El se referă în același timp la date statistice din sfera socio-demografică (Mary Bunch, 1995), la indici compuși din mai multe variabile privind diverse aspecte ale intervențiilor sociale, dar și la

modelele care explică obținerea anumitor efecte sociale pornind de la anumite resurse.

Heinz-Herbert Noll identifică **patru etape principale** ale dezvoltării indicatorilor sociali.

Prima etapă începe la mijlocul anilor 1960 și durează până în anii 1970. Trăsătura principală a acestei perioade este conștientizarea necesității indicatorilor sociali, dezvoltarea programelor, realizarea unor cercetări și studii sociale semnificative.

Cea de-a doua etapă coincide cu anii '70 și constă în popularizarea masivă a indicatorilor sociali la nivel internațional. Consecința imediată a fost un val semnificativ de publicații, acceptarea indicatorilor sociali ca domeniu al cercetării în științele sociale și stabilirea unor sisteme de raportare și monitorizare în numeroase țări. La fel de importantă este și crearea infrastructurii metodologice de generare a datelor cum ar fi: barometrele de cercetare a calității vieții, a nivelului de trai, a opiniei publice, etc.

A treia etapă debutează la finalul anilor '70 și continuă până la jumătatea anilor '80. Este o etapă în care interesul pentru indicatorii sociali stagnează sau chiar descrește. Aceasta se observă prin scăderea numărului de publicații în domeniu, prin întreruperea proiectelor începute și nu datorită lipsei fondurilor (caz valabil doar în Statele Unite) ci a scăderii interesului⁵ în domeniu. Au apărut și unele explicații ale acestui trend: criza economică de la începutul anilor 1980 care a redirecționat atenția spre problemele economice, schimbările apărute în climatul politic și în programele de politici sociale, tranziția dinspre liberalism spre ideologia conservatoare, rutinizarea ideilor, a standardelor metodologice și a ariilor de cercetare în științele socio-umane, etc.

Cea de-a patra etapă care a început în anii 1980 și continuă până în prezent reprezintă o revitalizare a practicii și a cercetării în domeniul indicatorilor sociali. Un nou

⁵ OECD este un exemplu în acest sens.

val de cercetări și publicații la nivel global, noi instrumente metodologice, noi paradigme, noi instituții pentru managementul bazelor de date, pentru monitorizarea indicatorilor sociali la nivel local, regional, național și internațional, organizarea din ce în ce mai extensivă a activității guvernamentale pe bază de programe și proiecte, etc.

Scopul general al **indicatorilor sociali** constă în oferirea unor informații plauzibile, măsurabile și verificabile despre situația prezentă a grupurilor de mici sau mari dimensiuni, îmbunătățirea bazelor de date existente și realizarea de predicții privind starea și comportamentul viitor al grupurilor. Nevoia care a condus la dezvoltarea unor sisteme de indicatori sociali a fost cea de a monitoriza și raporta mai adecvat condițiile și procesele sociale, nevoia de a dezvolta metodele de cuantificare a acestor fenomene și a crește capacitatea de a colecta și înmagazina date (Johnston, 1988).

În accepțiunea modernă a termenului, **indicatorii sociali** au două **funcții** principale: monitorizarea schimbării sociale și cuantificarea nivelului de trai. Indicatorii sociali sunt astfel date care aduc informații noi despre structuri și procese, scopuri și realizări, valori și opinii.

Indicatorii sociali au reușit nu doar să aducă noi informații despre condițiile sociale (Innes, 1990). Modelarea efectelor sociale cu ajutorul metodelor multivariate pentru stabilirea relațiilor cauzale s-a încercat în numeroase domenii: în cel educațional (Rowley, Leckie 1977), în sănătate (Wolfson, 1994), cultură (Ekos Research Associates Inc. 1987) și asistență socială (Bronfenbrenner, U. 1979). În toate aceste cazuri, modelele au fost construite prin introducerea variabilelor relevante pentru diversele intervenții ca variabile independente (predictori).

Heinz-Herbert Noll se referă la distincția între **indicatori sociali obiectivi** care reprezintă fapte sociale independente de opiniile și evaluările personale și **indicatori sociali subiectivi** care au la bază percepții și evaluări individuale ale condițiilor sociale (Heinz-Herbert Noll, 1996). Distincția între indicatorii subiectivi și obiectivi a fost făcută anterior și de alți cercetători. Ea apare, spre exemplu și în Cătălin Zamfir (coord.), *Indicatori și surse de variație a calității vieții*, Editura Academiei, 1984. În prima categorie, cea a indicatorilor sociali obiectivi se înscrie: rata șomajului, rata sărăciei, orele de muncă pe săptămână, rata mortalității perinatale etc. Iar printre indicatorii sociali subiectivi se numără: nivelul satisfacției față de condițiile de viață, față de locul de muncă, percepția față de justiție, față de alte instituții, etc.

Knox aduce în prim plan **nivelul de analiză și de utilizare** a indicatorilor (Knox, 1975). La nivel național-indicatorii sociali ajută în procesul de stabilire a priorităților naționale raportate la numărul mare de obiective, la nivelul resurselor și la natura preferințelor. La nivel regional sau local indicatorii sociali ar fi mai potriviți pentru monitorizarea schimbărilor sociale, pentru evaluarea programelor și politicilor de intervenție socială.

Utilizarea indicatorilor subiectivi sau obiectivi depinde de fenomenul care trebuie cuantificat și de cum este el definit. Luând ca exemplu conceptul de *nivel de trai*, vom observa că el este cuantificat în mod diferit în Statele Unite față de țările scandinave. În Statele Unite ale Americii nivelul de trai este înțeles din perspective calității vieții, urmând tradiția cercetărilor realizate în domeniul sănătății mintale de către W.I Thomas. Bunăstarea subiectivă este cel mai de încredere etalon de apreciere a nivelului de trai. Prin urmare indicatorii sociali subiectivi vor fi cei preferați. În țările scandinave, dimpotrivă, după tradiția inițiată de Jan Drenowski și Richard Titmus măsurarea nivelului de trai se face exclusiv prin indicatori sociali obiectivi. Nivelul de trai este definit ca

resursele deținute la nivel individual, cu ajutorul cărora o persoană poate să-și controleze și să-și auto-influenteze condițiile de viață; iar resursele “sunt definite în termeni de bani, proprietăți, cunoștințe, energie fizică și psihică, relații sociale, siguranță, etc.”(Erikson, Uusitalo, 1987).

Una dintre cele mai importante **aplicații** ale cercetărilor realizate în domeniul **indicatorilor sociali** este prezentarea rapoartelor cu date agregate la nivel național sau regional din care rezultă informații privind structurile și procesele sociale, condițiile și efectele politicilor sociale. Astfel de informații sunt colectate sistematic, continuu de către instituții specializate în colectarea și prelucrarea statistică a datelor. Aceste date permit evaluarea condițiilor de viață în diverse țări, monitorizarea eventualelor schimbări și realizarea de comparații la nivel internațional și regional.

Raportarea datelor adunate pornind de la **indicatorii sociali** se practică și în afara Europei și a Statelor Unite ale Americii. În continuare sunt prezentate câteva exemple. Începând din 1994, Biroul Australian de Statistică publică un raport anual sub denumirea de “Australian Social Trends “. Comisia Economică a Națiunilor Unite a publicat începând din anii '90 câteva rapoarte similare cu numele de "Social Panorama of Latin America", iar Departamentul de studii sociale și de dezvoltare al Universității din Natal monitorizează schimbările din societatea sud-africană elaborând raportul "Indicator South Africa: The Barometer of Social Trends" o dată la trei luni. Agenția guvernamentală de planificare economică din Japonia ("Economic Planning Agency") aduce elemente noi în raportarea tendințelor sociale.

În 1975, Kenneth C. Land propune **trei** dintre principalele **motive** pentru construcția unui sistem de indicatori sociali (Land, 1975). În primul rând, Land se referă la **îmbunătățirea capacității de a cuantifica schimbarea socială**, prin completarea indicatorilor economici cu indicatori socio-demografici. Un al doilea scop identificat este

Noțiuni practice ale Evaluării de programe

cel de **a monitoriza progresul social**, atingerea anumitor scopuri stabilite. Land face referire și la un al treilea scop al indicatorilor sociali-cel de **a ajuta la evaluarea** programelor guvernamentale și de **a contribui** la stabilirea priorităților în designul politicilor sociale.

Mai recent, problema **indicatorilor sociali** apare în paradigma reinventării guvernământului (Ekos Research Associates Inc. 1996) potrivit căreia, guvernanții trebuie să răspundă pentru acțiunile lor.

Pentru **cuantificarea** impactului social al unui program pot fi utilizați indicatorii de orice tip și din orice categorie care dau informații referitoare la efectele unui program asupra unui grup de indivizi. Un indicator de impact poate fi în același timp un indicator de performanță, de rezultat sau de eficacitate.

Test de autoevaluare

Scrieți răspunsurile în spațiile libere din chenar

Parcurgând informații referitoare la conceptele de proiect, program și politică, presupun că ați reținut unele aspecte interesante.

a) În ce constă scopul indicatorilor sociali?

Răspunsurile și comentarii la întrebările din testele de autoevaluare le veți găsi la sfârșitul acestui Capitol.

Răspunsuri și comentarii la întrebările din testele de autoevaluare

II.1. și II.2. a) Evaluarea procesului (sau a implementării), care se concentrează asupra modului în care programul a fost implementat și asupra proceselor și procedurilor prin intermediul cărora acesta funcționează.

Evaluarea rezultatelor are în vedere analiza raportului obiective-rezultate. Aici vor fi analizate atât rezultatele intenționate, cât și rezultatele neintenționate ale programului.

b) Prioritățile strategice și de cele ale părților implicate, de caracteristicile programului, de stadiul de implementare al programului, de datele disponibile, de stadiul evaluării și de măsura în care programul poate fi evaluat.

c) Analiza SWOT se referă în principal la contextul proiectului, iar analiza cost-beneficiu se referă la dimensiunea financiară a proiectului.

II.3. a) Modelul orientat pe beneficiar, modelul orientat pe participant, modelul orientat pe opinia experților

II.4. a) Imparțială, independentă, credibilă, să asigure participarea tuturor actorilor implicați, să fie utilă, și să fie prezentată într-o manieră accesibilă.

II.5. a) Indicatorii de resurse sunt cei prin care se măsoară resursele disponibile, gradul de consum al resurselor, în orice moment al programului.

Indicatorii de output exprimă produsele directe ale activităților unui program.

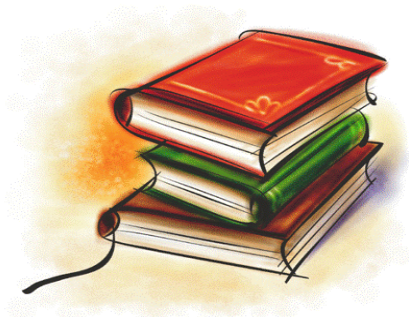
Indicatorii de rezultat se referă la beneficiile imediate care sunt resimțite ca urmare a proiectului de către beneficiarii direcți sau indirecti.

Noțiuni teoretice ale Evaluării de programe

Indicatorii de impact reprezintă consecințele ulterioare ale programului pe termen mediu și lung sau efectele sale asupra unui grup de persoane.

II.6. a) Scopul general al indicatorilor sociali constă în oferirea unor informații plauzibile, măsurabile și verificabile despre situația prezentă a grupurilor de mici sau mari dimensiuni, îmbunătățirea bazelor de date existente și realizarea de predicții privind starea și comportamentul viitor al grupurilor.

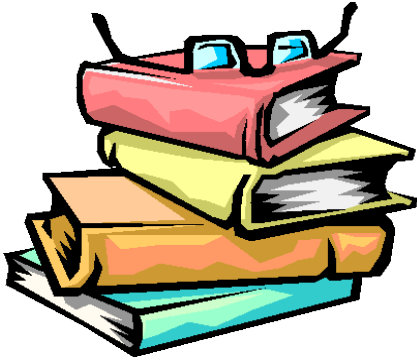

Bibliografia Capitolului II

- 8) Gârboan, Raluca - *Metode și tehnici de evaluare: impactul social al programelor*, Editura Accent, Cluj Napoca, 2006
- 9) Șandor, Sorin Dan, *Analiză și cercetare în administrația publică*, Accent, 2004
- 10) Foundations of Evaluation and Advanced Evaluation courses' website
<http://eval.cgu.edu>
- 11) GAO Designing Evaluations. PEMD-10.1.4.
http://www.gao.gov/policy/10_1_4.htm
- 12) Trochim, William M. The Research Methods Knowledge Base, 2nd Edition.
Internet WWW page: <http://trochim.human.cornell.edu/kb/index.htm>
- 13) UNDP Results-oriented Monitoring and Evaluation
<http://www.undp.org/eo/documents/mae-toc.htm>
- 14) UNESCO Evaluation Manual
http://www.unesco.org/ios/eng/evaluation/tools/outil_e.htm

BIBLIOGRAFIA GENERALĂ

1. ***, 2000, *Social Assessment and Agricultural Reform in Central Asia and Turkey*, World Bank Publications
2. ***, 1987, *A Final Report of the Rationale of the Cultural Initiatives Program and a Review of its Effectiveness*, Ekos Research Associates Inc. for the Department of Communications, Ottawa.
3. ***, 1996, *Rethinking Government 1995*, Ekos Research Associates Inc. Final Report, July 12.
4. ALLUM, N.C, M.W. Bauer, G. Gaskell, 2000, *Quality, Quantity and Knowledge interests, Avoiding confusion in Bauer and Gaskell, Qualitative research*, London, Sage
5. BARROW, C. J. 2003. *Social Impact Assessment: An Introduction*. London: Arnold.
6. BARROW, Christopher, 2001, *Social Impact Assessment: An Introduction*, Oxford University Press USA
7. BAUER, R.A. (Ed.), 1966, "Social Indicators". Cambridge, Mass., London: The M.I.T. Press.
8. BECKER, Henk A., 1997, *Social Impact Assessment: Method and Experience in Europe, North America, and Developing World*. UCL Press Limited, London

9. BECKER, Henk A. and Frank Vanclay. Eds., 2003, *The International Handbook of Social Impact Assessment*. Cheltenham, Colchester, United Kingdom: Edward Elgar Publishing.
10. Benus, Jacob, dr. Nuria Rodriguez-Planas și Abt Associates Inc., 2002, *STUDIUL DE EVALUARE A IMPACTULUI NET a PROGRAMELOR DE MASURI ACTIVE PENTRU PIATA MUNCII*
11. BRONFENBRENNER, U., 1979, *The ecology of human development*, Cambridge, MA: Harvard University Press).
12. BUNCH, Mary, 1995, *Social Indicators: Annotations from the Literature*, Working Paper F-02, Exploring Canadian Values: Foundations for Well-Being, Canadian Policy Research Networks Inc., Ottawa.
13. BURDGE, Rabel J., 2004, *A Community Guide to Social Impact Assessment: 3rd Edition*
14. BURDGE, Rabel J., 2004, *The Concepts, Process and Methods of Social Impact Assessment*. BURDGE, Rabel J. Guest Editor. 2003. The Practice of Social Impact Assessment. *Impact Assessment and Project Appraisal*, 21(2&3): 84-234 (two issues)
15. BURGESS, J. , 1996, *Focusing on fear*, *Area* 28 (2): 130-36.
16. CHELCEA, Septimiu, 2001, *Tehnici de Cercetare sociologică*, SNSPA București
17. CHELIMSKI, E., W.R. Shadish (Editori), 1997, *Evaluation for the 21st Century*, SAGE Publications Inc.,
18. CHEN, Huey T., 1990, *Theory-driven evaluation*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications
19. Chen, Huey T., 2005, *Practical Program Evaluation: Assessing and Improving Planning, Implementation, and Effectiveness*, Sage Publications Inc

20. CHIRIAC D., C. Humă, 2002, Impactul socio-economic al fenomenelor naturale dezastruoase în România - inundații, alunecări de teren, secetă (62 p.), Probleme Economice vol. 20-21/2002 CIDE
21. COBB, Clifford, Ted Halstead and Jonathan Rowe, 1995a, "If the GDP is up, why is America down?", *The Atlantic Monthly*, October.
22. COBB, Clifford, Ted Halstead and Jonathan Rowe, 1995b, *The Genuine Progress Indicator: Summary of Data and Methodology*. Redefining Progress.
23. CONNELL, James P., Anne C. Kubish, Lisbeth B. Schorr and Carol H. Weiss (eds.), 1995, *New Approaches to Evaluating Community Initiatives. Vol.1: Concepts, Methods, and Contexts*. Washington, D.C.: The Aspen Institute
24. COOK, Thomas D. și Donald T. Campbell, 1979, *Quasi-experimentation: Design and Analysis Issues for Field Settings* Chicago, Rand McNally
25. COPESTAKE, James et al., 2000, *Assessing The Impact of Microcredit on Poverty: a Zambian Case Study* Centre for Development Studies
26. Coryn, Chris L. S., John A. Hattie, 2006, *The Transdisciplinary Model of Evaluation*, SAGE
27. Curley, Hilary, Eugen Perianu, 2006, *Assessment of the Evaluation Culture in Romania*
28. DALE, Alan, TAYLOR, Nick, MARCUS, Lane, 2001, *Social Assessment in Natural Resource Management Institutions*. CSIRO Publishing. PO Box 1139, Collingwood, Victoria, 3066 Australia. 312 pp.
29. DIACONU, Mihai, 2004, Evaluarea în învățământ-cu privire la învățământul superior-Sesiunea de comunicări științifice (20 mai 2004), București: <http://www.ase.ro/biblioteca/carte2.asp?id=480&idb>

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

30. ERIKSON, R., H. Uusitalo, 1987, *The Scandinavian Approach to Welfare Research*. Swedish Institute for Social Research, Reprint Series No. 181, Stockholm
31. FITZPATRICK, J.L., Sanders, J.R., și Worthen, B.R., 2004, *Program Evaluation*. (3rd Edition) Boston: Pearson.
32. GÂRBOAN, Raluca, 2006, *Metode și tehnici de evaluare: impactul social al programelor*, Editura Accent, Cluj Napoca
33. GOSS, J.D., Leinbach T.R., 1996, *Focus groups as alternative research practice*, *Area* 28 (2): 115-23
34. HANSEN, Hanne Foss, 2005, *Choosing Evaluation Models, A Discussion on Evaluation Design*, in *Evaluation*, Vol. 11, No. 4, p. 447-462, SAGE Publication
35. HENDERSON, D.W., 1974, *Social Indicators: A Rationale and Research Framework*, Economic Council of Canada (Ottawa: Information Canada).
36. HUGHES, Jenny, 2000, *Project Manager's Guide to Evaluation*, <http://www.evaluate-europe.net/handbook/handbookpdf>
37. HYMAN, H.H., 1973, *Surveys in the Study of Political Psychology*, în J.N. Knutson ed., *Handbook of Political Psychology*, Jossey Bass
38. ILIE, S., 2002, *Formal and informal incomes of the Romanian Households* în Stanculescu, M, R. Neef (editori) *The Social Impact of Informal Economies in Eastern Europe*, Ed. Ashgate U.K.
39. ILUȚ, Petru, 1997, *Abordarea calitativă a sociumanului*, Polirom, Iași
40. INNES DE NEUFVILLE, J., 1975, *Social Indicators and Public Policy: Interactive Processes of Design and Application* (New Brunswick, NJ: Transaction).
41. INNES, J., 1989, "Disappointments and legacies of social indicators", *Journal of Public Policy*, Vol. 9, No. 4, pp. 429-432.

42. INNES, Judith Eleanor, 1990, *Knowledge and Public Policy: The Search for Meaningful Indicators*, Second Expanded Edition (New Brunswick, NJ: Transaction Publishers).
43. JOHNSTON, D.F., 1988, *Toward A Comprehensive 'Quality-Of-Life' Index*. *Social Indicators Research*, 20, 473-496.
44. KITZINGER, J. ,1995, *Introducing focus groups*, *British Medical Journal* 311: 299-302.
45. KNOX, Paul L., 1975, *Social Well-Being: A Spatial Perspective*, Oxford, London
46. KREUGER.A., 1988, *Focus groups: a practical guide for applied research*, London: Sage
47. KUBISH, A., L. Schorr et al, 1995, *Ne approaches to evaluating community initiatives*. Washington DC: The Aspen Institute
48. LAND, K., 1992, *Social Indicators* în: *Encyclopedia of Sociology*, pp 1844-1850.
49. LAND, Kenneth C., 1975, *Social Indicator Models: An Overview*, Chapter 2 of *Social Indicator Models* (NY: Russell Sage Foundation).
50. LUȚAȘ, M. (coord.), 2003, *Impactul Integrării Europene asupra Comunității Clujene*, www.casauropei.com
51. MACINTOSH, J., 1981, *Focus groups in distance nursing education*, în *Journal of Advanced Nursing* 18: 1981-85.
52. MALAN, Jack, 2004, *Benchmarking Evaluation Capacity in the New Member States*, Centre for Strategy and Evaluation Services
53. MARGINEAN, Ioan, 2004, *Politica Socială. Studii 1990-2004*, Expert
54. MORGAN, D.L. , 1988, *Focus groups as qualitative research*. London: Sage
55. NOLL, Heinz-Herbert, 1996, *The International Experience: Social Indicators*, paper presented at the "Symposium on Measuring Well-Being and Social Indicators", Toronto, October.

56. PATTON, Michael Quinn, 1997, *Utilization-Focused Evaluation: The New Century Text*, 3rd ed., Beverly Hills: Sage Publications
57. PATTON, Michael Q., 2002, *Qualitative Research and Evaluation Methods*, SAGE
58. PRONK, J., Haq, M. (Ed.), 1992, *Sustainable Development - From Concept to Action*. The Hague Report. The Hague and New York
59. PYATT, Graham, 1991, *SAMs, the SNA and National Accounting Capabilities*, *Review of Income and Wealth*, Series 37, No. 2, June, pp. 177-198.
60. ROTARIU, Traian, Petru Iluț, 2001, *Ancheta sociologică și sondajul de opinie: teorie și practică*, Polirom
61. ROTARIU, Traian, Petru Iluț, 1997, *Ancheta sociologică și sondajul de opinie: teorie și practică*, Polirom
62. ROSSI, Peter, Howard Freeman, Mark Lypsey, 1999, *Evaluation, A Systematic Approach*, 6th ed., SAGE Publication
63. ȘANDOR, Sorin Dan, 2005, *Analiză și cercetare în administrația publică*, Ed. Accent
64. SCHORR, Kubisch, 1995, *New approaches to evaluating community initiatives*. Washington DC: The Aspen Institute
65. SCRIVEN, M., 1991, *The evaluation thesaurus* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
66. SCRIVEN, M., 1993, Hard-won lessons in program evaluation. *New Directions for Program Evaluation*, 58. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
67. SCRIVEN, M., 2003, Evaluation in the new millennium: The transdisciplinary vision. In S. I. Donaldson & M. Scriven (Eds.), *Evaluating social programs and problems: Visions for the millennium* (pp. 19-42). Wahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

68. SCRIVEN, M., 2005, *The transdisciplinary model of evaluation: Radical implications*. Paper presented at the meeting of the American Evaluation Association/Canadian Evaluation Society, Toronto, Canada.
69. SHADISH, William R. Jr., Thomas D. Cook, Laura C. Leviton, 1999, *Fundamentele evaluării programelor: Teorii ale practicii*, FIMAN
70. SILVERMAN, David, 2001, *Interpreting Qualitative Data: Methods for analysing Talk, Text and Interaction*, 2nd ed. Sage
71. STAKE, Robert, 2003, *Standards-Based and Responsive Evaluation*, SAGE
72. STANCULESCU, M., R. Neef, editori, 2002, *The Social Impact of Informal Economies in Eastern Europe*, Ed. Ashgate U.K.
73. STANCULESCU, M. (coautor), 2003, Toward Country - Led Development. A Multi-Partner Evaluation of the Comprehensive Development Framework. Findings from Six Country Case Studies: Bolivia, Burkina, Faso, Ghana, Romania, Uganda, Vietnam, IBRD, The World Bank Washington USA
74. STANCULESCU, M. (coautor), 2003, Pre-Accession Impact Studies. EU Cohesion Policy and Romania's Regional Economic and Social Development (bilingv), Institutul European (ed.)
75. STUFFLEBEAM, D. L., 2001, Evaluation models. *New Directions for Evaluation*, 89. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
76. STUFFLEBEAM, D. L., 2004, The 21st century CIPP model. In M. C. Alkin (Ed.), *Evaluation Roots* (pp. 245-266). Thousand Oaks, CA: Sage.
77. STUFFLEBEAM, D. L., 2005, CIPP model (context, input, process, product). In S. Mathison (Ed.), *Encyclopedia of evaluation* (pp. 60-65). Thousand Oaks, CA: Sage.
78. TAYLOR, C. Nicholas, Bryan, C. Hobson și Colin G. Goodrich, 2004, *Social Assessment: Theory, Process and Techniques*, SAGE

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

79. TASHAKKORI, Abbas, Charles Teddlie, 1998, *Mixed Methodology: Combining Qualitative and Quantitative Approaches*, SAGE Publications, Inc.
80. TASHAKKORI, Abbas, Charles Teddlie, 2003, *Handbook of Mixed Methods in Social & Behavioral Research*, SAGE Publications, Inc.
81. VANCLAY, Frank, 2003, *The International Handbook of Social Impact Assessment: Conceptual and Methodological Advances*, Edward Elgar Publishing - ISBN: 1840649356
82. WADDELL, S., 1995, "Lessons from the Healthy Cities Movement for Social Indicators Development", *Social Indicators Research*, Vol. 34, No. 2, pp. 213-222.
83. Weiss, Carol Hirschon, 1995, "Nothing as Practical as Good Theory: Exploring Theory-Based Evaluation for Comprehensive Community Initiatives for Children and Families." în James P. Connell, Anne C. Kubish, Lisbeth B. Schorr and Carol H. Weiss (eds.) *New Approaches to Evaluating Community Initiatives. Vol.1: Concepts, Methods, and Contexts*. Washington, D.C.: The Aspen Institute
84. WHITE, Robert (ed.), 2004, *Controversies in Environmental Sociology*, Cambridge University Press, ISBN: 0521601029
85. WHOLEY, Joseph S., Harry P. Hatry și Kathryn E. Newcomer (Editori), 2005, *Handbook of Practical Program Evaluation* 2nd Edition
86. WOLFSON, Michael C., 1994, "POHEM a framework for understanding and modelling the health of human populations," *World Health Statistical Quarterly*, Vol. 47, pp. 157-176.

RESURSE INSTITUȚIONALE

1. Comisia Europeană, 1995, "Common Guidelines for Monitoring and Evaluation", Luxembourg: OPOCE

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

2. Tavistock Institute et al, 2003, *The Evaluation of Socio-Economic Development: The GUIDE*
3. United Nations, 1991, *World Development Report* (New York: Oxford University Press).
4. Banca Mondială, 1993, "Social Accounting Matrices", Chapter 20 of *System of National Accounts*, Inter-Secretariat Working Group on National Accounts.
5. Banca Mondială, 1994, *Guidelines and Principles for Social Impact Assessment*
6. Policy Research Committee, 1996, *Growth, Human Development, Social Cohesion: Draft Interim Report*, October.
7. Ekos Research Associates Inc., 1996, *Rethinking Government 1995*, Final Report, July 12
8. Elias, 2006, *Report-Accreditation of the public Administration Department at Babes-Bolyai University*, Cluj
9. ARACIS, 2006, *Metodologia de evaluare externa, standardele, standardele de referinta si lista indicatorilor de performanta a Agentiei Române de Asigurare a Calitatii în Învatamântul Superior*, Bucuresti
10. United States General Accounting Office (USGAO) , 2003, Report to Congressional Committees, *Program Evaluation- An evaluation Culture and Collaborative Partnerships help build evaluation Capacity*
11. MWH, (2006), *Ex-post evaluation of the PHARE programme in Romania*
12. ECOTEC, (2006)-*Thematic Report on Support to PAJC in Bulgaria and Romania*

RESURSE WEB

1. <http://www.pbs.org/johngardner/chapters/4.html>
2. http://en.wikipedia.org/wiki/Watts_Riots
3. www.evaled.info

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

4. www.evaluate-europe.net/handbook/handbookpdf
5. <http://www.soc.surrey.ac.uk/sru/SRU19.html>
6. www.worldbank.org
7. http://www.cjph.ro/index.php?_init=public.parcuri_list&
8. www.iccv.ro
9. www.casaeuropei.com
10. www.dog-eared.com/socialecologypress/